

Women Who March

Een interdisciplinair onderzoek naar de Women's March in Washington van 2017

Marthe den Hond (6022928)

Hoofdrichting: Podiumkunsten

Begeleider: dr. Sigrid Merx

Dina Marges (6209858)

Hoofdrichting: Internationale Betrekkingen in Historisch Perspectief

Begeleider: dr. Geraldien von Frijtag Drabbe Künzel

Chris van der Vegt (5763800)

Hoofdrichting: Nieuwe Media en Digitale Cultuur

Begeleider: dr. Michiel de Lange

LAS begeleider: dr. Anastasia Hacopian

9-4-2020

LAS Scriptie LA3V11003

Universiteit Utrecht

Samenvatting

De Women's March is een feministische demonstratie die in 2017 voor het eerst werd georganiseerd naar aanleiding van de verkiezing van de Amerikaanse president, Donald Trump. Om een holistisch beeld te schetsen van het ontstaan van de Women's March, is deze protestmars interdisciplinair onderzocht. De politieke context van de protestmars speelde een doorslaggevende rol in de totstandkoming van de March. Door de individualisering en informatisering van de Amerikaanse samenleving is de vorm van protest veranderd. De drempel tot deelnemen is verlaagd waardoor het makkelijker is om in te stappen, maar ook om de beweging te verlaten. Deze verschuiving werd onder andere bemiddeld door de persoonsgerichte cultuur van sociale media. Hierop konden activisten hun verhaal van de March 'sharen'. Activisten deelden beelden van de demonstratie en lieten weten waarom zij meeliepen. Hiermee kreeg de beweging een ongekeerde hoeveelheid van stemmen, waardoor de diversiteit van de demonstranten naar voren kwam. De collectieve identiteit die normaliter wordt gevormd voor protest, werd vervangen door een veelvoud aan sub-identiteiten. Ondanks de baanbrekende mogelijkheden van digitaal activisme, wordt het belang van protesteren met fysieke aanwezigheid nog steeds vanuit alle hoeken benadrukt. Zeker in de eerdere golven van het feminisme was het een controversieel gegeven dat vrouwen met hun lichaam de publieke ruimte bezetten. Activisme, in het bijzonder demonstraties, kunnen dan ook gezien worden als een feministische *performance* in de publieke ruimte. Juist door Donald Trump' zijn uitspraken was het radicaal voor vrouwen om hun lichamelijke zelfbeschikking te uiten door de ruimte rondom het Witte Huis in beslag te nemen.

Inhoudsopgave

Introductie	3
Hoofdstuk 1: Internationale Betrekkingen in Historisch Perspectief	8
1.1 Introductie	9
1.2 Sociale bewegingen en protestmarsen	10
1.3. De geschiedenis van feministisch activisme in de Verenigde Staten	13
1.4 Politieke context van de Women's March in Washington in 2017	16
1.5 Conclusie	19
Hoofdstuk 2: Podiumkunsten	22
2.1 Inleiding	23
2.2 De sociale positie van en de controle over het vrouwelijke lichaam	24
2.3 Inzet van het vrouwelijke lichaam	27
2.4 Betreding van de publieke ruimte	30
2.5 Conclusie	32
Hoofdstuk 3: Nieuwe Media en Digitale Cultuur	34
3.1 Introductie	35
3.2 Networked publics	37
3.3 Affordances analyse	40
3.4 De digitale dimensie van de Women's March	42
3.5 Conclusie	47
Hoofdstuk 4: integratie, <i>common ground</i> en een <i>more comprehensive understanding</i>	49
4.1 Disciplinaire inzichten	50
4.2 Conflicten in het interdisciplinaire onderzoek	52
4.3 Integratie van conflicterende inzichten	59
4.4 Common ground tussen concepten en theorieën	60
4.5 Common ground bij het onderwerp: De Women's March	61
4.6 More comprehensive understanding van de Women's March on Washington in 2017	62
Het einde van het begin: doormarcheren	65
Bibliografie	67
Bronvermeldingen afbeeldingen en citaten	75

Introductie

“The next 1,459 days of the Trump administration will be 1,459 days of resistance: Resistance on the ground, resistance in the classrooms, resistance on the job, resistance in our art and in our music.

This is just the beginning and in the words of the inimitable Ella Baker, 'We who believe in freedom cannot rest until it comes.'”

- Angela Davis, Women's March in Washington, 21 januari 2017.

'I Think We Should March' Een veelbelovend begin

Toen Donald Trump in november 2016 werd verkozen tot president van de Verenigde Staten, kwam dit voor veel Amerikaanse burgers als een schok.¹ Tijdens zijn campagne had hij een veelvoud aan demografieën, waaronder etnische minderheden, gedemoniseerd in zijn beleidsplannen. Ook was hij tegen de tijd van zijn verkiezing door meer dan 24 vrouwen beschuldigd van seksueel grensoverschrijdend gedrag.² Deze beschuldigingen varieerden van ongepast toetreden in kleedkamers van vrouwen tot volledige verkrachtingen.³ Veel Amerikanen voelden zich dan ook niet gerepresenteerd door Trump of vreesden zelfs voor hun bestaansrecht als burgers. Op de avond na de bekendmaking van de verkiezingen schreef de Hawaïaanse Teresa Shook in de pro-Hillary Clinton Facebook pagina 'Pantsuit Nation': "I think we should march".⁴ Toen Shook naar bed ging, hadden een paar dozijn vrienden hun aanwezigheid beloofd. Tegen de tijd dat ze opstond, telde het Facebook evenement meer dan tienduizend aanmeldingen.

5

De beweging die uit dit ene Facebook-bericht voortkwam, mobiliseerde op 21 januari 2017, de dag na Trump's inauguratie, de grootste protestdag uit de geschreven Amerikaanse

¹ Perry Stein, "The Woman Who Started the Women's March with a Facebook Post Reflects: 'It Was Mind-Boggling,'" *The Washington Post*. WP Company, 31 januari 2017, <https://www.washingtonpost.com/news/local/wp/2017/01/31/the-woman-who-started-the-womens-march-with-a-facebook-post-reflects-it-was-mind-boggling/>.

² Amber Jamieson, et al. "A Timeline of Donald Trump's Alleged Sexual Misconduct: Who, When and What." *The Guardian*, Guardian News and Media, 27 oktober 2016, www.theguardian.com/us-news/2016/oct/13/list-of-donald-trump-sexual-misconduct-allegations.

³ Ibidem.

⁴ Marie Berry en Erica Chenoweth, "Who Made the Women's March?" in *The resistance: The dawn of the anti-Trump opposition movement* (2018), 76.

⁵ Ibidem, 76.

geschiedenis.⁶ Hoewel het oorspronkelijk de bedoeling was dat de Women's March enkel zou plaatsvinden in Washington voor het Witte Huis, kreeg dit evenement bijstand in de vorm van 'solidarity sister marches', zowel binnen als buiten de Verenigde Staten.⁷ Met deze internationale steun liep het aantal demonstranten op tot twee miljoen deelnemers wereldwijd.⁸ Het opmerkelijke aan de beweging was dat ruim een derde van de demonstranten nog nooit eerder in een protestmars had meegelopen. Ook Shook beschreef zichzelf als 'apolitiek' voordat ze betrokken raakte bij de Women's March. "Something happened in me with this administration that woke up my love for people and humanity and what this country stands for," vertelde Shook aan the Washington Post.⁹

De verkiezing van Trump heeft niet alleen de feministen wakker geschud. Volgens WIRED was de Women's March van 2017 de inleiding van een nieuwe protesttijdperk dat haar trillingen nog lang zou laten doorvoelen.¹⁰ In de jaren na de eerste Women's March is het aantal protestbewegingen alleen maar toegenomen. Het jaar 2019 is door de NRC zelfs uitgeroepen tot een 'wereldwijd protestjaar'.¹¹ Van de boerenprotesten op het Malieveld tot de gele hesjes in Frankrijk tot de rellen in Hong-Kong; over de hele wereld ging men de straat op.¹² Ook de Women's Marches bleven jaarlijks doorgaan. "We're prepared to just keep letting our voices be heard and not relenting," vertelt Shook. "We have to make it really uncomfortable for the Trump administration."¹³

Om te begrijpen waarom burgers de laatste jaren steeds vaker de straat op gaan, richt dit onderzoek zich op de eerste Women's March in 2017 en probeert te doorgronden wat de beweging tot een succes maakte. Hiermee draagt dit onderzoek bij aan de literatuur over het

⁶ Rachel L. Einwohner en Elle Rochford. "After the March: Using Instagram to Perform and Sustain the Women's March." In *Sociological Forum*, vol. 34 (2019), 1091.

⁷ Ibidem.

⁸ Nadia Khomami, "Protests around World Show Solidarity with Women's March on Washington," *The Guardian*, Guardian News and Media, 21 januari 2017, www.theguardian.com/us-news/2017/jan/21/protests-around-world-show-solidarity-with-womens-march-on-washington.

⁹ Stein, "The Woman Who Started the Women's March with a Facebook Post Reflects."

¹⁰ Lapowsky, Issie. "The Women's March Defines Protest in the Facebook Age." *Wired*, Conde Nast, 3 juni 2017, www.wired.com/2017/01/womens-march-defines-protest-facebook-age/.

¹¹ '2019 als protestjaar: wereldwijd de straat op,' *NRC*, 27 december 27 2019. Geraadpleegd 16 februari 2020. <https://www.nrc.nl/nieuws/2019/12/27/2019-het-jaar-van-het-protest-a3983590>

¹² Ibidem.

¹³ Stein, "The Woman Who Started the Women's March with a Facebook Post Reflects."

ontstaan, opvoeren en onderhouden van activisme in een veranderend sociaal en politiek landschap, waarin ook nieuwe mediatechnologieën een vormende rol spelen. Hiermee wordt ook een tijdgeest vastgelegd binnen een politiek klimaat waarin zowel sociale ontevredenheid als hoop breed worden gedeeld. Aangezien de stedelijke omgeving vaak fungeert als een brandpunt voor netwerkprocessen die leiden tot internationale mobilisatie, wordt in dit onderzoek gefocust op ‘de oorspronkelijke geboorteplek’ van de Women’s March beweging: de Amerikaanse hoofdstad Washington.¹⁴ De hoofdvraag van het onderzoek is:

Hoe werd feministisch activisme gemobiliseerd tijdens de Women’s March van 2017 in Washington?

Een fenomeen als activisme is diep ingebed in een veelvoud aan maatschappelijke processen die onder andere te maken hebben met sociale ontevredenheid en beleid. Daarnaast spelen ook de machtsstructuren in onder andere het medialandschap een rol. Vaak worden demonstraties gebruikt door gemarginaliseerde groepen die hun standpunten onder de aandacht proberen te brengen, mede zodat hun geluid wordt opgepikt door grote mediakanalen.¹⁵ Om een holistisch beeld te schetsen van de Women’s March, is in dit onderzoek gekozen voor een interdisciplinaire aanpak. Hiervoor wordt de methode van Allen F. Repko en Rick Szostak gehanteerd.¹⁶ Interdisciplinair onderzoek wordt door hen gedefinieerd als “a process of answering a question, solving a problem or addressing a topic that is too broad or complex to be dealt with adequately by a single discipline”.¹⁷ Door de inzichten uit meerdere disciplines te integreren, kan een complexer beeld van een situatie worden geschetst, een ‘*more comprehensive understanding*’, die de visie van individuele disciplines overstijgt.¹⁸ Alhoewel activisme en protest eerder

¹⁴ Walter J. Nicholls en Justus Uitermark, *Cities and social movements. Immigrant rights activism in the US, France, and the Netherlands, 1970-2015* (John Wiley & Sons, Ltd., 2017), 238, <https://doi.org/10.1002/9781118750612>.

¹⁵ Kristine M. Nicolini en Sara Steffes Hansen. “Framing the Women’s March on Washington: Media Coverage and Organizational Messaging Alignment.” *Public Relations Review* 44, no. 1 (2018): 2. <https://doi.org/10.1016/j.pubrev.2017.12.005>.

¹⁶ Allen F. Repko en Rick Szostak, *Interdisciplinary Research: Process and Theory*, (Thousand Oaks: SAGE Publications Incorporated, 2016).

¹⁷ Repko en Szostak, *Interdisciplinary Research*, 8.

¹⁸ *Ibidem*, 8.

‘interdisciplinair’ zijn onderzocht, bijvoorbeeld in het boek *Women, Activism and Social Change*,¹⁹ ontbreekt in deze bronnen de gemeenschappelijke conclusie. Omdat de respectieve conclusies individueel worden gepresenteerd in plaats van deze te verenigen tot een overstijgend geheel, zouden deze onderzoeken naar de theorie van Repko en Szostak eerder multidisciplinair worden genoemd.²⁰

In dit onderzoek naar feministisch activisme worden inzichten gebruikt vanuit Internationale Betrekkingen in Historisch Perspectief, Podiumkunsten en Nieuwe Media en Digitale Cultuur. Om de context en de groeiende ontevredenheid die aanleiding vormde tot de March te kunnen begrijpen, worden inzichten verleend vanuit de discipline Internationale Betrekkingen in Historisch Perspectief. De geschiedenis van het Amerikaans feminisme zal hier worden toegelicht. Uit dit literatuuronderzoek volgen de omstandigheden die ertoe hebben geleid dat het volk in 2017 weer de straat op ging voor vrouwenrechten. Vervolgens zal vanuit de discipline Podiumkunsten de demonstratie in Washington worden geïnterpreteerd als een *performance*. Bij het beschouwen van de mars als *performance*, wordt gekeken hoe het vrouwelijk lichaam in de publieke ruimte zich beweegt en wordt ingezet als een retorisch middel voor politieke doeleinden. Het activistische landschap kan tegenwoordig niet meer los worden gezien van de digitale sfeer. Ook sociale media, waaronder Facebook, werden tijdens de Women’s March ingezet om feministische standpunten te delen. Daarom wordt in dit onderzoek ook vanuit Nieuwe Media en Digitale Cultuur gekeken naar de vorm die de Women’s March op sociale media heeft aangenomen en de manier waarop berichten die online werden gedeeld de demonstratie ondersteunden.

Zoals volgt uit de methode beschreven door Repko en Szostak, zullen eerst de disciplinaire inzichten worden gepresenteerd. Vervolgens zullen de conflicten en de *common ground* tussen de disciplines worden toegelicht. Waar nodig zullen begrippen worden gheredefinieerd. Dit alles is nodig om tot slot tot een gezamenlijke conclusie en een *more comprehensive understanding* te komen.

¹⁹ Maja Mikula, “Women, Activism and Social Change: Stretching the Boundaries.”

²⁰ Repko en Szostak, *Interdisciplinary Research*, 23.

Internationale Betrekkingen in Historisch Perspectief

“I want to remind you that the reason why you are here today is because mothers and yoga teachers and organizers and bakers came out to organize. Ordinary people made this happen. No corporate dollars, no money from corporations. This is your dollars. This is your work. This is you made this happen.”

- Linda Sarsour, chairwomen
of the Women’s March,
21 januari 2017

Participatie aan de Women's March in Washington: De politieke context en aanloop

Dina Marges

1.1 Introductie

Massale protestmarsen trekken veel media aandacht. De Women's March is z'n vorm van protest, vanwege de omvang en methode. De March ging gepaard met veel geluid en invloed op de orde van de dag. Historici en sociologen hebben getracht de vereniging en mobilisering van sociale bewegingen te verklaren. *Marches* zijn vormen van protest en een actieve methode om onvrede en het draagvlak hiervoor onder een deel van de bevolking aan te tonen. Om te begrijpen hoe feministisch activisme in het geval van de Women's March werd gemobiliseerd, is het belangrijk om de politieke context en de (urgente) belangen rondom het ontstaan van de beweging te begrijpen. Er waren veel verschillende motivaties om deel te nemen aan de Women's March in 2017 en er valt veel te leren van de succesvolle mobilisatie van de honderdduizenden deelnemers in Washington.²¹ De historische en sociale context spelen een grote rol in de verklaring van het opklaaien van feministisch activisme in 2017 met als 'epicentrum' de Verenigde Staten en in het bijzonder Washington.

In dit disciplinaire, geschiedkundige hoofdstuk wordt de volgende vraag centraal gesteld: hoe hebben politieke omstandigheden de Women's March in Washington van 2017 in de Verenigde Staten voortgebracht? Om een beeld te vormen van het ontstaan van de Women's

²¹ Dana R. Fisher, Dawn M. Dow, en Rashawn Ray, "Intersectionality takes it to the streets: Mobilizing across diverse interests for the Women's March", *Science Advances* 3, nr. 9 (2017): 5–6, <https://doi.org/10.1126/sciadv.aao1390>.

March wordt eerst gekeken naar de manier waarop protestmarsen en sociale bewegingen tot stand komen. Hieruit blijkt dat collectieve identiteit en de politieke context van een sociale beweging een grote rol bij mobilisatie speelt. Ook bij de organisatie van Women's March was collectieve identiteit in relatie tot de politieke context van belang. Vervolgens wordt de geschiedenis van feministisch activisme in de Verenigde Staten uiteengezet. Deze geschiedenis van het feminisme heeft bijgedragen aan het vormen van de Women's March, aangezien de populariteit en relevantie van het Amerikaanse feminisme toenamen in de jaren voorafgaand aan de March van 2017. Daarnaast had de locatie van de March, Washington, invloed op de organisatie van de Women's March. Tenslotte zal dit worden samengevoegd om een verklaring van het ontstaan van de Women's March in 2017 te geven.

In de literatuur omtrent de Women's March beweging zijn de drijfveren van de beweging lastig te onderscheiden en is niet duidelijk in kaart gebracht hoe de politieke en sociale geschiedenis deze 'nieuwe generatie' van feministische activisten creëerde.²² Aan de hand van een literatuuronderzoek wordt de politieke context voorafgaand aan de opkomst van de Women's March beweging in Washington geschetst. Door de belangen en doelen van de beweging, zoals uitgedragen door de organisatie van de beweging zelf, te analyseren en een historische context van feministisch activisme in kaart te brengen, kan mede een antwoord worden gevormd op de hoofdvraag van deze scriptie.

1.2 Sociale bewegingen en protestmarsen

Protestmarsen zijn fysieke optochten van deelnemers vaak naar en/of van symbolische of politiek belangrijke plaatsen.²³ Dit burgerlijk verzet kan volgens historici Adam Roberts en Timothy Garton Ash niet los worden gezien van alle andere machtsfactoren, zowel nationaal als internationaal, die de uitkomst helpen bepalen.²⁴ De marsen door openbare straten vinden daarom bij voorkeur plaats waar de macht is gezeteld.²⁵ Volgens sociologen Rachel L. Einwohner en Elle

²² Nancy Whittier, *Feminist generations. The persistence of the radical women's movement* (Philadelphia: Temple University Press, 1995), 5.

²³ Thomas N. Ratliff en Lori L. Hall, "Practicing the Art of Dissent: Toward a typology of protest activity in the United States", *Humanity & Society* 38, nr. 3 (2014): 281, <https://doi.org/10.1177/0160597614537796>.

²⁴ Adam Roberts en Timothy Garton Ash, *Civil resistance and power politics. The experience of non-violent action from Gandhi to the present* (Oxford: Oxford University Press, Incorporated, 2009), 1–3.

²⁵ Jacquélien Van Stekelenburg, "Protest. Nog wel van deze tijd?!?", *Idee* 35, nr. 4 (2014): 5.

Rochford zouden protestmarsen in de Verenigde Staten naar Washington een strategisch doel dienen: grote aantallen demonstranten die naar de hoofdstad van het land marcheren, zouden een signaal van kracht, eenheid en toewijding genereren. Hun acties kunnen hun boodschap zowel aan politici als aan het land overbrengen.²⁶

Volgens socioloog Jacquélien van Stekelenburg zijn demonstranten vaak niet de mensen die het ‘het slechtst’ hebben in de samenleving, maar juist groeperingen die het er relatief beter ‘vanaf brengen’.²⁷ Zo kunnen groepen die economisch achtergesteld worden bijvoorbeeld vaak niet mee marcheren, omdat individuen moeite hebben om financieel rond te komen en geen vrij kunnen nemen van hun werk. De mate van onvrede verklaart daarom niet volledig waarom mensen gaan protesteren; mobilisatie is eerst nodig.²⁸ Om mobilisatie te begrijpen is inzicht in sociale bewegingen nodig.

1.2.1 Sociale bewegingen en organisaties

Sociale bewegingen zijn een samenhangende reeks van gebeurtenissen geproduceerd in interactie met politieke tegenstanders en gedragen door een netwerk van actoren met politieke doelen die hierbij hoofdzakelijk gebruik maken van niet-institutionele middelen.²⁹ Sinds het einde van de jaren negentig richt de aandacht zich in wetenschappelijke verklaringen op de politiek-institutionele context van sociale bewegingen.³⁰ Deze politieke procesbenadering van sociale beweging verklaart de ontwikkeling van bewegingen met de politieke omstandigheden waaronder bewegingen moeten (en kunnen) opereren.³¹ Deelnemers en organisaties van sociale bewegingen wegen de kosten en baten van collectieve actie tegen elkaar af en op basis van die afweging besluiten zij al dan niet tot collectieve actie over te gaan.³² De steun en succesansen die de politieke omgeving biedt, zijn bepalend voor de ontwikkeling van sociale bewegingen en

²⁶ Rachel L. Einwohner en Elle Rochford, “After the March: Using Instagram to Perform and Sustain the Women’s March”, *Sociological Forum* 34, nr. S1 (2019): 1095, <https://doi.org/10.1111/socf.12542>.

²⁷ Van Stekelenburg, “Protest. Nog wel van deze tijd?!?”, 4.

²⁸ Ibidem.

²⁹ Ruud Koopmans en Jan Willem Duyvendak, “Sociale bewegingen en het primaat van de politiek”, in *Tussen verbeelding en macht. 25 jaar nieuwe sociale bewegingen in Nederland* (Amsterdam: Sua Amsterdam, 1992), 14.

³⁰ Lorenzo Bosi, Marco Giugni, en Katrin Uba, “The Consequences of Social Movements: Taking Stock and Looking Forward”, in *The Consequences of Social Movements*, onder redactie van Lorenzo Bosi, Marco Giugni, en Katrin Uba (Cambridge: Cambridge University Press, 2016), 11.

³¹ Koopmans en Duyvendak, “Sociale bewegingen en het primaat van de politiek”, 11.

³² Ibidem, 19.

individuen.³³ Deze benadering van sociale bewegingen, gericht op de politiek-institutionele context, wordt in dit onderzoek gehanteerd op de verklaring van de mobilisatie van de Women's March.

1.2.2 Nieuwe sociale bewegingen en

In zogenaamde 'nieuwe sociale bewegingen' (*new social movements*) zou er sprake zijn van een relatief geringe organisatiegraad, en van veel spontane, niet professioneel of hiërarchisch gevoerde acties.³⁴ Dit komt door individualisering en informatisering van samenlevingen volgens Van Stekelenburg. Individuen zouden losse en flexibele relaties met organisaties verkiezen en zo traditionele organisaties vervangen door losse groeperingen en verenigingen waar men gemakkelijk in en uit kan stappen. Ondanks dit proces van individualisering wordt nog steeds grote waarde gehecht aan politieke verantwoordelijkheden. Dit wordt verklaard met 'personalisme': het ervaren van 'een persoonlijk gevoel van politieke verantwoordelijkheid, in plaats van een sociale verplichting voortkomend uit een gemeenschap of een groep.'³⁵ Demonstraties zijn nu vooral gericht op het doorbreken van taboes of het ingaan tegen de gevestigde orde. Postmaterialistische waarden en ontplooiing staan bij deze demonstraties centraal.³⁶ Dit proces van individualisering zou daarnaast zijn versneld door de opkomst van nieuwe communicatietechnologieën. Mobiliseren kan sneller en goedkoper via sociale media en internet waardoor, naast sociale bewegingsorganisaties, in theorie (bijna) iedereen kan worden gemobiliseerd.³⁷

Volgens David S. Meyer en Sydney Tarrow zou collectieve identiteit een kernelement van protest zijn, iets dat individuen activeert en dat geconstrueerd is in de loop van collectieve actie. Alleen door de collectieve actie voort te zetten, wordt een omstrede episode een sociale beweging. Gemeenschappelijke doeleinden, collectieve identiteiten en identificeerbare uitdagingen helpen bewegingen hierbij.³⁸ Nieuwe sociale bewegingen zijn dus gericht op

³³ Ibidem, 11–12.

³⁴ Ibidem, 12.

³⁵ Van Stekelenburg, "Protest. Nog wel van deze tijd?!?", 4.

³⁶ Ibidem, 8.

³⁷ Ibidem, 4.

³⁸ David S. Meyer en Sidney Tarrow, "Introduction", in *The resistance. The dawn of the anti-Trump opposition movement* (Oxford University Press, 2018), 12.

postmaterialistische waarden, waarbij een collectieve identiteit en ontplooiing daarvan staan centraal.

1.3. De geschiedenis van feministisch activisme in de Verenigde Staten

Om de ‘oorzaak’ van de ‘nieuwe sociale vrouwenbeweging’ en de Women’s March te begrijpen, is het van belang om de ontwikkeling van feministisch activisme in de Verenigde Staten in kaart te brengen. Hiermee kan de Women’s March goed in de context van de ‘toestand’ van tijd en natie worden geplaatst. Amerikaans feminisme kwam eind jaren zestig en zeventig van de twintigste eeuw ‘tot leven’ en trok veel media-aandacht. Het genereerde een enorme energie die zich vertaalde in echte verandering in het leven van veel vrouwen volgens Susan Osborne.³⁹ Volgens sociologe Nancy Whittier had de *women’s movement* van de jaren zestig en zeventig een grote impact op de Amerikaanse samenleving. Feministisch activisme daagde uit wat als vanzelfsprekend werd beschouwd, verwoordde wat onuitgesproken was en liet een onuitwisbare indruk achter op een generatie.⁴⁰

1.3.1 ‘De postfeministische mythe’

Door het succes en de schaal van de beweging in de jaren zestig en zeventig, werd verwacht dat de ‘feministische revolutie’ zich zou voortzetten. In de jaren tachtig ging een golf van conservatisme door de westerse wereld. De toenmalige president van de Verenigde Staten, Ronald Reagan, liep hierbij voorop. Het leek er ook op alsof de feministische beweging ‘ging liggen’.⁴¹ De *women’s movement* kreeg te maken met ‘de mythe’ van het postfeminisme: de strijd voor gendergelijkheid zou door het eerdere succes overbodig en achterhaald zijn.⁴²

In deze ‘postfeministische wereld’ zouden vrouwen gelijkheid met mannen hebben bereikt en zou er dus geen behoefte meer zijn aan een vrouwenbeweging.⁴³ Deze irrelevantie van

³⁹ Susan Osborne, *Feminism* (Harpden, United Kingdom: Pocket Essentials, 2001), 7.

⁴⁰ Whittier, *Feminist generations*, 1.

⁴¹ Osborne, *Feminism*, 32.

⁴² Whittier, *Feminist generations*, 3.

⁴³ Osborne, *Feminism*, 7.

het postfeministische gedachtegoed bevatte volgens Whittier een kern van waarheid. Vrouwen die in de jaren tachtig volwassen werden, hadden drastisch andere ervaringen dan voorgaande generaties. Nieuwe generaties vrouwen herdefinieerden de prioriteiten en de betekenis van feminisme. Deze herdefiniëring van (radicaal) feminisme gecombineerd met minder militante vormen van activisme, gaf geloof aan het idee dat de radicale feministische beweging was opgeheven in de jaren tachtig.⁴⁴

De vrouwen die activisten waren geweest in de jaren zestig en zeventig zouden echter hun politieke ‘verplichtingen’ nooit volledig verlaten hebben. De vrouwenbeweging overleefde niet alleen de jaren tachtig, maar begon in de jaren negentig weer te groeien volgens Whittier.⁴⁵ Langdurige feministen stonden centraal in deze voortdurende strijd, maar opkomende activisten hielpen ook het feminisme te ondersteunen en transformeren.⁴⁶ Volgens Whittier is het voortbestaan van feminisme voor wetenschappers grotendeels onzichtbaar geweest, omdat de beweging nooit een gecentraliseerde of nationale organisatie heeft gehad in de Verenigde Staten, maar gebaseerd was in *grassroots*, losjes georganiseerde groepen.⁴⁷

Naast dat het feminisme nooit volledig is ‘gaan liggen’, is het ook niet volledig irrelevant geworden. Ondanks de verbeterde positie van vrouwen, zijn er nog steeds gebieden waarin vrouwen achtergesteld zijn. Zo stelt Osborne dat zelfs in de westerse wereld, waar campagnes voor gelijkheid het sterkst zijn, het gemiddelde loon voor vrouwen nog steeds lager is dan van mannen. Daarnaast bevinden zich in de politieke arena zich nog steeds relatief weinig vrouwen in machtige posities.⁴⁸ Sarah Banet-Weiser stelt dat ‘vrouwenhaat’ in de Verenigde Staten wordt versterkt in institutionele structuren, zoals de werkplek (met ongelijke beloningen en seksuele intimidaties) en de staatspolitiek (waar vrouwen in de minderheid blijven).⁴⁹

⁴⁴ Whittier, *Feminist generations*, 4.

⁴⁵ *Ibidem*, 3.

⁴⁶ *Ibidem*, 4.

⁴⁷ *Ibidem*, 5.

⁴⁸ Osborne, *Feminism*, 7.

⁴⁹ Sarah Banet-Weiser, *Empowered. Popular Feminism and Popular Misogyny* (Durham: Duke University Press, 2018), 5.

1.3.2 Het 'populaire feminisme'

Het woord 'feminisme' heeft van origine een negatieve bijklank gehad, volgens Margaret Walters. 'Feminist' werd als label gegeven aan 'the disliked or despised woman'.⁵⁰ Feminisme werd gedemoniseerd als bedreigend, afwijkend en irrelevant.⁵¹ Feministen werden in de media belachelijk gemaakt en zo gekarakteriseerd dat veel vrouwen zich van de beweging distantieerden. Wanneer er toch kritiek op de patriarchale samenleving werd geuit, werd dit vaak ingeleid met de uitdrukking 'I'm not a feminist but...'.⁵²

Nadat de term feminisme in het postfeministische tijdperk als onaantrekkelijk was bestempeld, werd het nieuwe mainstream feminisme in de jaren voorafgaand aan 2017 in zekere mate 'trendy'.⁵³ Het afgelopen decennium begon feminisme in zekere mate populair te worden in de Amerikaanse cultuur. Een belangrijk moment daarin was bijvoorbeeld het optreden van Beyoncé tijdens de MTV Video Awards in 2014 met het woord 'feministe' dat achter haar op lichtte.⁵⁴

Na decennia van de schijnbare feministische 'pauze' kwam de hedendaagse ontevredenheid vanuit vrouwen volgens Rebecca Traister als een massale impuls.⁵⁵ In de jaren voorafgaand aan de verkiezingen van 2016 vonden vrouwen hedendaagse manieren om woede naar de natie te uiten.⁵⁶ De Women's March was een voorbeeld van het potentieel van het nieuwe 'populaire' feminisme om aandacht te vragen voor kwesties over genderdiscriminatie bij een breed deel van de bevolking.⁵⁷ De March van 2017 was een zeer zichtbare wereldwijde uitdrukking van de kracht en aanwezigheid van de vrouwenbeweging.⁵⁸

⁵⁰ Margaret Walters, *Feminism: A Very Short Introduction* (Oxford: Oxford University Press, 2005), 15.

⁵¹ Rory Dicker en Alison Piepmeier, *Catching a Wave. Reclaiming Feminism for the 21st Century* (Boston: Northeastern University Press, 2016), 23.

⁵² Osborne, *Feminism*, 32.

⁵³ Rebecca Traister, *Good and mad. The revolutionary power of women's anger*, Simon & Schuster (New York, NY: Simon & Schuster, 2018), 11.

⁵⁴ Banet-Weiser, *Empowered*, 7.

⁵⁵ Traister, *Good and mad*, 2.

⁵⁶ *Ibidem*, 9.

⁵⁷ Banet-Weiser, *Empowered*, 179.

⁵⁸ *Ibidem*, 183.

1.4 Politieke context van de Women's March in Washington in 2017

Feminisme was populair geworden en ondanks de schijn van een 'ingedutte' beweging leefde de *women's movement* nog; de Women's March kwam als een golf van protest na een schijnbare 'pauze'. Het hedendaags feministische activisme toonde zich in te zetten voor politieke strijd.⁵⁹ De Women's March was een voorbeeld van het potentieel van het nieuwe 'populaire' feminisme om aandacht te vragen voor kwesties over genderdiscriminatie bij een breed deel van de bevolking.⁶⁰ Een beweging zoals de Women's March toonde dat feminisme verre van een irrelevante verouderde ideologie was, maar een levende en verrijkende beweging.⁶¹ Om verder te begrijpen hoe de Women's March in 2017 werd gemobiliseerd, zal de March worden geanalyseerd als een *new social movement*. In die analyse wordt de politieke situatie van de Verenigde Staten, en in het bijzonder Washington, meegenomen.

1.4.1 De Women's March als een *new social movement*

Ten tijde van de verkiezingen van 2016 heerste onder een groot deel van de Amerikaanse bevolking, volgens Traister, de (nationale) illusie dat racisme en seksisme gepasseerde stadia in de 'cultureel geavanceerde' Amerikaanse samenleving waren. In lijn hiermee werd door politieke experts verzekerd dat een kandidatuur van Trump niet van de grond zou komen.⁶² Desondanks dit geloof won Donald Trump met een nipte overwinning het presidentschap. Verzet verscheen zodra Trump de overwinning *claimde* en activisten waren vastbesloten het aanstaande presidentschap van Trump niet 'als normaal' te accepteren.⁶³ De Women's March was ook een reactie op de verkiezing van Trump.

Ondanks dat het in eerste instantie leek alsof 'het allemaal' om Donald Trump ging, was de woede een reactie op veel van de uiteenlopende ongelijkheden, onrechtvaardigheden en

⁵⁹ Dicker en Piepmeier, *Catching a Wave*, 19.

⁶⁰ Banet-Weiser, *Empowered*, 179.

⁶¹ Dicker en Piepmeier, *Catching a Wave*, 24.

⁶² Traister, *Good and mad*, 15.

⁶³ Meyer en Tarrow, "Introduction", 17.

misstanden die de opkomst van Donald Trump zichtbaar had gemaakt.⁶⁴ Met de March kwamen wijdverbreide en normatieve vrouwenhaat en seksisme onder brede aandacht gebracht.⁶⁵

De structuur van een sociale beweging met brede doelen is typisch voor *new social movements*, waarin identiteit centraal staat.⁶⁶ Het resultaat is een complex politiek veld met weinig programmatische samenhang.⁶⁷ De Women's March was volgens de organisatie 'a women-led movement bringing together people of all genders, ages, races, cultures, political affiliations and backgrounds in our nation's capital on January 21, 2017, to affirm our shared humanity and pronounce our bold message of resistance and self-determination.'⁶⁸ Het gaat bij de vrouwenbeweging om het veranderen van het idee over 'de plaats van de vrouw' in de samenleving; dus het reconstrueren en het herdefiniëren van collectiviteiten.⁶⁹ Individuen internaliseren dit perspectief, en individuen, gemeenschappen en organisaties voor sociale beweging brengen het in actie.⁷⁰ Wanneer activisten in de cyclus van protest worden gepolitiseerd, construeren ze collectieve identiteiten die specifiek zijn voor hun unieke ervaringen en historische context; zij vormen een nieuwe politieke generatie.⁷¹

Volgens Einwohner en Rochford hebben feministische bewegingen als illustratieve voorbeelden gediend hoe activisten collectieve identiteiten en gemeenschappen creëren en in stand houden.⁷² Met verwijzingen naar diversiteit in de officiële Women's March-berichten wilden de organisatoren zich expliciet richten op deze diversiteit en creëerden zij een platform met een aantal 'eenheidsbeginselen'.⁷³ Zo schreef de organisatie: 'Recognizing that women have intersecting identities and are therefore impacted by a multitude of social justice and human rights issues, we have outlined a representative vision for a government that is based on the

⁶⁴ Traister, *Good and mad*, 35.

⁶⁵ Banet-Weiser, *Empowered*, 183.

⁶⁶ Whittier, *Feminist generations*, 22.

⁶⁷ Nancy Fraser, "From redistribution to recognition? Dilemmas of justice in a 'post-socialist' age", in *Feminism and politics*, onder redactie van Anne Philips (Oxford: Oxford University Press, 1998), 432.

⁶⁸ Women's March on Washington, "Women's March on Washington Guiding Vision and Definition of Principles", 2017, 1, <http://archive.org/details/WMWGuidingVisionDefinitionofPrinciples>.

⁶⁹ Whittier, *Feminist generations*, 22.

⁷⁰ *Ibidem*, 23.

⁷¹ *Ibidem*, 24–25.

⁷² Einwohner en Rochford, "After the March", 1094.

⁷³ *Ibidem*, 1105.

principles of liberty and justice for all.’⁷⁴ Via deze eenheidsbeginselen werd een poging gedaan verschillende groeperingen tot een collectieve identiteit te vormen. Collectieve identiteit zijn zoals aangetoond namelijk een kernelement van protest; het is iets dat individuen tot activisme aanzet.⁷⁵

De organisatoren definieerden de problemen van vrouwen breed. Hoewel de mars was gepland door een kleine groep Amerikaanse vrouwen die reageerde op een actuele, ervaren dreiging, had de March een diepe historische en brede transnationale resonantie.⁷⁶ De March werd geleid door een jonge, multiraciale vrouwencoalitie die de beweging naar de toekomst wilde leiden. Linkse progressieve prioriteiten werden alle binnen een feministisch kader geplaatst.⁷⁷ Hoewel de Women’s March ‘slechts’ een mars was, hielp deze unieke gebeurtenis een veelheid aan vervolg acties teweeg te brengen.

1.4.2 De organisatie van de Women’s March in Washington

Naast de rol van collectieve identiteit in de mobilisatie van de Women’s March van 2017, was de specifieke plaats, Washington, ook van belang. Walter J. Nicholls en Justus Uitermark beschouwen sociale bewegingen namelijk als complexe ‘assemblages’ die voortkomen uit lokale interacties. Zij stellen dat de lokale basis moet worden onderzocht om het al dan wel of niet ‘succesvol’ worden van sociale bewegingen te begrijpen. Dit wordt onderzocht door in te zoomen op de relationele mechanismen in steden.⁷⁸

Activistische ‘agglomeraties’ worden gekenmerkt door schaalvoordelen en positieve externe effecten.⁷⁹ Agglomeraties omvatten de concentratie van middelen en kwaliteiten die nodig zijn om uitgebreide netwerken te coördineren. Oprichters vestigden organisaties in stedelijke kernen waar ze konden profiteren van de aanwezigheid van vindingrijke en ervaren sympathisanten.⁸⁰ Hun concentratie in knooppunten van infrastructuur stelt organisatoren in staat

⁷⁴ Women’s March on Washington, “Women’s March on Washington Guiding Vision and Definition of Principles”, 2017, 1, <http://archive.org/details/WMWGuidingVisionDefinitionofPrinciples>.

⁷⁵ Einwohner en Rochford, “After the March”, 1105.

⁷⁶ Meyer en Tarrow, “Introduction”, 2.

⁷⁷ Traister, *Good and mad*, 29.

⁷⁸ Walter J. Nicholls en Justus Uitermark, *Cities and social movements. Immigrant rights activism in the US, France, and the Netherlands, 1970-2015* (John Wiley & Sons, Ltd., 2017), 228, <https://doi.org/10.1002/9781118750612>.

⁷⁹ Nicholls en Uitermark, *Cities and social movements*, 230.

⁸⁰ *Ibidem*, 231.

om in de vroege stadia van een campagne een kritische massa te mobiliseren en collectieve creativiteit en energie te genereren en coördineren.⁸¹ Washington was een geschikte stad om het activisme van de Women's March te genereren. De Women's March ontstond namelijk uit een coalitiebeweging van meerdere lokale organisaties die 'insprongen' en hielpen de March op te bouwen. De March was het resultaat van het werk van gevestigde activistische organisaties en belangengroepen die de boodschap van de March verspreidden en een divers scala aan zowel nieuwe als ervaren deelnemers mobiliseerden.⁸² Tegen de nieuwe regering waren tal van nieuwe organisaties ontstaan. Dit was een gevolg van de hoge mate van polarisatie in de Amerikaanse politiek. In combinatie met de 'klassieke' bewegingsorganisaties werden nieuwe vormen van 'crossover'-activisme (bijvoorbeeld de Women's March) in verband gebracht met meer institutionele vormen van politieke participatie.⁸³

Naast de infrastructuur van de stad waar de organisatoren gebruik van maakten, had de Women's March invloedrijke nationale precedents zoals de 'marsen op Washington' uit de jaren veertig en zestig.⁸⁴ De invloed van deze marsen stimuleerde de organisatoren om de mars op Washington aan te sturen.

De organisatie van de Women's March van 2017 in Washington werd vergemakkelijkt door de stad. In Washington was men gewend aan grote evenementen en protesten en de 'infrastructuur' voor een protest lag klaar. De 'schaalvoordelen' en organisatorische infrastructuur speelden een rol in de succesvolle mobilisatie in 2017.

1.5 Conclusie

Protestmarsen in de Verenigde Staten, en voornamelijk in de hoofdstad Washington, zijn een regelmatig gebruikte vorm van massaprotest. Een grote kritische massa ontstaat echter niet vanzelf en zeker niet een massa met de omvang van de Women's March in 2017. In de jaren zestig en zeventig hadden vrouwenbewegingen grote successen geboekt en waren volop in de

⁸¹ Ibidem, 232.

⁸² Marie Berry en Erica Chenoweth, "Who made the Women's March?", in *The resistance. The dawn of the anti-Trump opposition movement* (Oxford University Press, 2018), 75.

⁸³ Meyer en Tarrow, "Introduction", 3.

⁸⁴ Ibidem, 3.

aandacht. Hoewel de feministische traditie daarna leek te zijn ingeslapen, wist de Women's March beweging in 2017 honderdduizenden mensen op de been te krijgen.

De zogenaamde 'postfeministische mythe' omvat het denkbeeld dat feministische of vrouwenbewegingen irrelevant en onnodig waren geworden na het succes van de sociale bewegingen in de twintigste eeuw. De vrouwenbeweging nam minder militante vormen van protest aan, wat geloof gaf aan het idee dat het feminisme was afgenomen. Daarnaast daalde ook de populariteit van het feminisme en werd het gedemoniseerd. Toch bleek dat feministen niet zomaar verdwenen waren en dat de vrouwenbeweging nog steeds relevant en nodig was. Het feminisme, dat nooit volledig was gaan liggen, leefde in de jaren voorafgaand aan 2017 weer op. Aangezien feminisme weer populair werd, gaf dit kracht aan de beweging en droeg dit bij aan de mobilisatie van de massa van de Women's March.

In de verklaringen van sociale bewegingen is de politiek-institutionele context van groot belang gebleken. Bij nieuwe sociale bewegingen (*new social movements*), zoals de vrouwenbeweging, staat ook de collectieve identiteit centraal in de verklaring van mobilisatie. De verkiezing van de president Donald Trump symboliseerde voor veel Amerikaanse vrouwen en minderheden dat seksisme en racisme nog steeds bestaan in de Verenigde Staten. Nu identiteiten als bepalende factor in nieuwe sociale bewegingen centraal stonden, voelden de verkiezingen als een aanslag op de collectieve identiteit waar de Women's March op inspeelde.

De politieke en sociale context van de stad Washington speelde mee in de organisatie van de Women's March. Washington, het politieke brandpunt van de Verenigde Staten, was een geschikte omgeving voor de opkomst van een sociale beweging. In deze omgeving was genoeg kritische massa te vinden en snel te mobiliseren door veel gevestigde organisaties die zich aansloten bij de beweging. De Women's March, als een beweging van cross-over activisme, werd opgepakt door meerdere sociale bewegingen.

De herleving van het Amerikaanse feminisme, de infrastructuur van Washington, de verkiezing van Trump en de vermeende aanval op de collectieve identiteit van vrouwen, resulteerde in de organisatie van de Women's March van 2017.

Dit disciplinaire onderzoek vanuit de Internationale Betrekkingen in Historisch Perspectief heeft de sociale en politieke omstandigheden in de aanloop naar de Women's March

in Washington van 2017 belicht. Hierbij stonden de historische, nationale context centraal. Om een volledig beeld te vormen van de March van 2017 moeten andere nationale omstandigheden nog worden onderzocht, zoals de economische omstandigheden. Vanuit de disciplines van Podiumkunsten en Nieuwe Media en Digitale Cultuur wordt dit onderzoek aangevuld op het gebied van het digitale landschap en de invulling en uitvoering van March op 21 januari 2017.

Podium- Kunsten

"Dear Mr. President
Come take a walk with me
Let's pretend we're just two people and
You're not better than me
I'd like to ask you some questions
if we can speak honestly

What do you feel
when you see all the homeless on the street?
Who do you pray for at night before you go to sleep?
What do you feel when you look in the mirror?
Are you proud?

How do you sleep while the rest of us cry?
How do you dream when a mother
has no chance to say goodbye?
How do you walk with your head held high?
Can you even look me in the eye
And tell me why?"

- The Indigo Girls and P!nk,
Dear Mr President

Het vrouwelijke lichaam tegen haar verwachtingen in Het vrouwelijke lichaam als middel tot verzet in de publieke ruimte van Washington Marthe den Hond

2.1 Inleiding

De Women's March in 2017 is mede ontstaan als reactie op de inauguratie van de Donald Trump.⁸⁵ Na, onder andere, de bekende uitspraak van de Amerikaanse president: 'Grab 'm by the pussy' was het in protest gaan voor veel feministen een logische reactie. Meer dan een miljoen mensen, voornamelijk vrouwen, in steden van over de hele wereld verzamelden zich om te gaan protesteren en vormden hierbij een groot collectief die zich door middel van de mars openlijk op politieke wijze uitsprak.

Vrouwen droegen tijdens de mars massaal de bekende roze 'Pussyhats'. Het 'Pussyhat Project' is opgericht door Jayna Zweiman en Krista Suh in 2016.⁸⁶ Het zijn handgemaakte roze mutsen met twee kattenoren aan de zijkanten gemaakt naar aanleiding van de seksistische uitspraak van Donald Trump. Door de uitspraak werden vrouwen gemarginaliseerd. De Amerikaanse president doet beroep op het vrouwenlichaam en suggereert dat vrouwen geen controle en zeggenschap hebben over hun eigen lichaam. Met het dragen van de roze muts nemen vrouwen op symbolische wijze het recht op en controle over hun lichaam terug. De missie van het 'Pussyhat Project' is om vrouwenrechten en mensenrechten vooruit te helpen door middel van kunst, educatie en respectvolle dialogen.⁸⁷ Dit doen zij door interventies te ontwerpen

⁸⁵"#WomensMarch against Donald Trump around the world", BBC News, BBC, 22 januari 2017, <https://www.bbc.com/news/in-pictures-38703840>.

⁸⁶ Pussyhat Project, <https://www.pussyhatproject.com>.

⁸⁷ Ibidem.

voor sociale verandering, zoals tijdens de Women's March. Het voornaamste doel is om op meerdere manieren een podium te creëren en te geven aan degenen die zich ongehoord en machteloos voelen. Om echte gendergelijkheid te bereiken, moet er worden geluisterd naar de mensen die worden gemarginaliseerd.⁸⁸

Het verzamelpunt en het podium van de Women's March waren te vinden bij het kruispunt tussen de Independence Avenue en Third Street SW in de buurt van het Witte Huis.⁸⁹ Op het podium spraken verschillende vrouwelijke sprekers en traden artiesten op, zoals Gloria Steinem, Janelle Monáe en Cecile Richards. De route van de Women's March was langs het Witte Huis en vond dus plaats op de plek waar de macht, en dus Donald Trump, gezeteld zijn.

Tijdens de Women's March wordt er naast een letterlijk podium ook een symbolisch podium gecreëerd, namelijk de publieke ruimte in de stad, Washington. Er is sprake van een encenering; de March is van tevoren opgezet, bedacht en uitgewerkt, en kan het dus worden gezien als een *performance*.

In dit disciplinaire hoofdstuk wordt vanuit de discipline 'Podiumkunsten' de verzameling en verschijning van het vrouwelijke lichaam in de *performance*, de Women's March, geanalyseerd met de publieke ruimte, in Washington, als podium. Hierbij wordt het 'Pussyhat Project' als leidraad genomen. De centrale vraag in dit hoofdstuk zal zijn:

“Op welke manier verzamelt en beweegt het vrouwelijke lichaam zich tijdens de Women's March in Washington van 2017 en wat is hiervan de betekenis?”

2.2 De sociale positie van en de controle over het vrouwelijke lichaam

De sociale positie en de symboliek van het vrouwelijke lichaam in de Westerse samenleving is een fundamenteel onderwerp als er wordt gekeken naar de manier waarop dit lichaam verschijnt in de publieke ruimte. De sociale positie van een vrouw heeft te maken met het biologische én

⁸⁸ Ibidem.

⁸⁹ “Women's March on Washington schedule: time, lineup, and what to expect”, Vox, als laatst geüpdatet op 19 januari, 2017, <https://www.vox.com/identities/2017/1/19/14323732/womens-march-washington-schedule-route-speakers-performers>

het maatschappelijke verschil, het verschil tussen betekenis, waarde en rollen, tussen het lichaam van een man en vrouw.⁹⁰ Vrouwen hebben door deze verschillen lang geworsteld met de controle over hun lichaam in legale, politieke, medische en culturele domeinen. De verwachting dat de vrouw in de privésfeer behoort en dat de man controle heeft over het vrouwelijk lichaam is nog steeds iets dat bestaat en een probleem vormt aangezien vrouwen nog steeds worden gemarginaliseerd.

2.2.1 Publieke sfeer en privésfeer

Voor het analyseren van de inzet van het vrouwelijke lichaam tijdens de Women's March wordt er onder andere licht geworpen op de historische ontwikkeling van de sociale positie van het vrouwelijke lichaam in de Westerse samenleving. Er wordt gekeken naar de ontwikkeling van dit lichaam in het openbaar-privé onderscheid. Het is belangrijk om de symboliek en positie van het vrouwelijke lichaam in kaart te brengen, om te begrijpen wat het vrouwelijke lichaam met zich meedraagt bij de beweging tijdens de demonstratie.

Tijdens de eerste feministische golf, die volgens Buikema liep van 1860 tot 1920, eisten vrouwen een plaats in het openbare leven op. Onder het openbare leven kan het vrouwenkiesrecht, opleidingen en betaalde arbeid worden verstaan.⁹¹ Het onderscheid tussen de openbare sfeer en de privésfeer, is een van de grootste dichotomieën van het Westerse denken.⁹² Er wordt hier onderscheid gemaakt tussen de openbare wereld van politieke en staatsmacht tegenover de privésfeer van familie en huisgezin. Van vrouwen werd lange tijd verwacht behoefte te hebben aan bescherming en aan het respect die de privésfeer hun bood.⁹³ Tijdens de tweede feministische golf, die plaatsvond tussen 1965 en 1980, maakten radicale feministen duidelijk dat met een plaats in de openbaarheid, de gelijkheid en vrijheid van vrouwen nog lang niet was gerealiseerd.⁹⁴ Als we vrouwenkiesrecht en hiermee politieke zeggenschap verbinden aan het openbare leven kan er worden vastgesteld dat vrouwen wel het recht hebben tot deze

⁹⁰ Rosemarie Buikema en Liedeke Plate, *Handboek Genderstudies: in Media, Kunst en Cultuur* (Bussum: Uitgeverij Coutinho, 2015), 63.

⁹¹ Buikema, "Handboek Genderstudies," 394.

⁹² *Ibidem*, 210.

⁹³ *Ibidem*, 210.

⁹⁴ *Ibidem*, 401.

zeggenschap en ruimte, maar dat er nog steeds uitsluiting bestaat van vrouwenlichamen, de vrouwelijke stem en het vrouwelijke perspectief in de publieke sferen.

2.2.2 Bevrijding en controle over het vrouwelijke lichaam

Vrouwen hebben lange tijd geworsteld met de controle over hun lichaam in legale, politieke, medische en culturele domeinen. Tijdens de Tweede Golf hebben feministen deze controle bevordert door actie te voeren voor de legalisering van abortus en de pil.⁹⁵ De vrouw zou door deze ontwikkelingen bevrijd worden van haar lichaam dat alleen gericht zou zijn op voortplanting. Met deze bevrijdingen nam dus de controle over het lichaam toe. Een andere manier om vrouwen te bevrijden en dus de controle terug te nemen over het lichaam is door sekse en gender te scheiden.

Simone de Beauvoir geeft aan dat het vrouwelijk lichaam het moeilijk maakt voor vrouwen om als gelijke aan de man te worden gezien vanwege biologisch determinisme.⁹⁶ Dit is de veronderstelling dat anatomie je lot bepaald. Biologische feiten over het lichaam worden gebruikt als verklaring van, en rechtvaardiging voor, maatschappelijke machtsverschillen. Feministen probeerden dit biologisch determinisme te ondergraven door onderscheid te maken tussen sekse en gender. Met deze gedachte beweert De Beauvoir dat vrouwen niet gevangen zitten in hun biologie en dat ‘mensen’ niet als vrouw worden geboren, maar een vrouw worden ‘gemaakt’ door de maatschappij.⁹⁷ Judith Butler gaat hierop door en beschouwt gender als een sociaal-construct, een *performance* van gebaren en symbolen die bij een geconstrueerde categorie horen.⁹⁸ Gender is dus niet absoluut, maar een gesitueerde afspraak binnen de maatschappij.

2.2.3 Symboliek van het vrouwelijke lichaam tijdens de Women’s March

Om inzicht te krijgen over de uiting van de symbolische betekenis van het vrouwelijke lichaam tijdens de Women’s March wordt er gekeken naar het ‘Pussyhat Project’. Donald Trump

⁹⁵ Ibidem, 57-64.

⁹⁶ Ibidem, 57-64.

⁹⁷ Ibidem, 57-64.

⁹⁸ Buikema, ‘Handboek Genderstudies,’ 57.

suggereert met zijn uitspraak, ‘Grab ‘m by the pussy’ vrouwen vrijuit te mogen pakken bij hun kruis én vergelijkt vrouwen met een kat.

In een artikel van Wrenn wordt er ingegaan op de symboliek in de relatie tussen het vrouwelijke lichaam en de kat als dier.⁹⁹ De symboliek van ‘the Pussy’ wordt doorgaans gebruikt om vrouwen af te wijzen en te onderdrukken. Met het ‘Pussyhat Project’ gebruiken demonstranten deze denigrerende uitspraak juist in hun feministisch verzet. Dieren worden vaak gebruikt als een object van betekenis in de onderhandeling tussen genderrelaties. Een kat wordt hierbij vaak gebruikt als de symbolisatie van een vrouw. Een kat wordt gezien als een godin die vrouwelijke macht omvat, die bedrieglijke metgezellen van verdacht onafhankelijke vrouwen zijn en die geseksualiseerde objecten van de huiselijke sfeer zijn.¹⁰⁰ Ze weerspiegelen op deze manier een negatieve connotatie van vrouwelijkheid en haar verwachtingen. De katten vormen hierbij niet als mascotte, maar als een belichaming van de vrouw.¹⁰¹ Met de plaats van de katten in de huiselijke sfeer, wordt de verwachting van de samenleving aan de behoefte aan de huiselijk privésfeer van de vrouw bevestigd. Het brengt hierdoor de afhankelijke, beperkte en kwetsbare huiselijke status van de vrouw met zich mee waarbij haar lichaam sterk wordt gecontroleerd.¹⁰²

Barbara Kruger gaf aan dat het lichaam kan worden gezien als een ‘arena’ en beschreef het als het enige beschikbare middel dat vrouwen in kunnen zetten dat hen toegang geeft tot verzet.¹⁰³ Het lichaam treedt op symbolische wijze tussen de sociale regels en rituelen of verschillende culturen op met als doel de sociale hiërarchie te ordenen.

2.3 Inzet van het vrouwelijke lichaam

Voordat er wordt gekeken naar de betreding van het vrouwelijke lichaam in de publieke ruimte, zal de verzameling van de vrouwelijke lichamen en de verschijning ervan worden geanalyseerd. Eerst zal er worden ingegaan op de noodzaak voor vrouwelijke lichamen om zich te verzamelen en niet op individuele wijze op te treden. Daarna wordt er gekeken naar de manier waarop de

⁹⁹ Wrenn, “Pussy Grabs Back,” 8-9.

¹⁰⁰ Ibidem.

¹⁰¹ Ibidem.

¹⁰² Ibidem.

¹⁰³ Jayne Wark ‘Radical Gestures: Feminism and Performance Art in North America,’ 168.

beweging van het vrouwelijke lichaam een verhoogde *agency* creëert en dus de controle van vrouwen over het vrouwelijke lichaam vergroot.

2.3.1 De samenkomst en verschijning van het vrouwelijke lichaam

Tijdens de Women's March verschijnen én verzamelen lichamen zich in de publieke ruimte. Als we het verschijnen van vrouwelijke lichamen in kaart willen brengen is het van belang om te beseffen dat lichamen enkel naar een ander toe kunnen verschijnen en dat deze verschijning dus moet worden waargenomen door anderen.¹⁰⁴ Volgens Judith Butler is het noodzakelijk voor een lichaam, als die op politieke wijze wil verschijnen en zich uit wil spreken, om een sociale dimensie aan te nemen. Deze fungeert buiten het lichaam om en verschijnt tot anderen. De individualistische visie wordt omgezet tot een collectieve visie waarbij individualisme verdwijnt.

¹⁰⁵ Door een collectief te vormen kunnen lichamen zich op politieke wijze uiten door middel van belichaamde communicatie.

2.3.2 Belichaamde communicatie

Tijdens protest wordt de beweging en de verschijning van het vrouwelijke lichaam gebruikt als retorisch middel voor politieke communicatie. Lichamelijke actie en gebaren hoeven volgens Butler niet per se te worden omgezet in taal.¹⁰⁶ Politieke claims worden namelijk door lichamen gemaakt door hoe ze verschijnen en handelen, dit gebeurt door hoe ze bepaalde ontevredenheid uiten en dit aan blijven houden ondanks de onderdrukking van hun lichaam door, in dit geval Donald Trump.¹⁰⁷ Een lichaam is niet stil, maar staat symbool voor de organisatie van machtsstructuren en brengen belichaamde interpretaties met zich mee, zoals de besproken symboliek van het lichaam, de sociale en biologische positie van het vrouwelijke lichaam. De lichamen op straat zetten hun verschijning in publieke ruimte in om de bestaande 'norm' te betwisten en te ontkennen. De bestaande ruimte wordt hierbij hervormt en lichamen winnen

¹⁰⁴ Butler, "Bodies in Alliance and the Politics of the Street," 3.

¹⁰⁵ Ibidem, 6.

¹⁰⁶ Ibidem, 5.

¹⁰⁷ Ibidem, 5.

betekenis terug en kunnen zichzelf op deze wijze herdefiniëren.¹⁰⁸ Vrouwen doen dit door de controle over hun lichaam terug te nemen.

Individueen die besluiten te participeren in de mars, gaan akkoord met het verrichten van fysieke actie.¹⁰⁹ Deze verbinding die ze aangaan komt met een vorm van *agency*. *Agency* kan worden omschreven als ‘zelfbeschikking’, of controle, die bestaat uit praktijken van dagelijks activisme of interventie in de wereld.¹¹⁰ De demonstranten nemen het initiatief en krijgen zeggenschap door zich te bewegen in de wereld en zelf besluiten in deze op te treden. Om dit gevoel van *agency* te bereiken houden demonstranten zich niet aan een script.¹¹¹

2.3.3 Toepassing Women’s March

Bij de Women’s March komen vrouwelijke lichamen samen, nemen ze een sociale dimensie aan en kunnen zich hierdoor op politieke wijze uiten. De controle over hun lichaam stijgt door de keuze om mee te doen aan de mars, daarnaast verschijnen ze in de publieke sfeer en gaan hier op symbolische wijze tegen de verwachting van de vrouw, om behoefte te hebben aan de privésfeer, in.

In het fotoboek *Why I March* van Samantha Weiner is te zien waarom en hoe verschillende vrouwen protest voeren.¹¹² Spandoeken, posters, schmink, liederen, geschreeuw en initiatieven zoals het ‘Pussyhat Project’ worden gebruikt als middelen om te communiceren. De ‘Pussyhats’ worden massaal gedragen tijdens de mars en op de foto’s is dan ook een enorme roze massa te zien die van de mutsen afstamt. De mutsen dragen naast een inhoudelijke boodschap, die ingaat op de controle over het vrouwelijke lichaam, ook een visuele connotatie bij.¹¹³ Door de grote hoeveelheid en de felle kleur van de mutsen kan men niet om de boodschap heen die wordt uitgedragen door de roze mutsen. Demonstranten maken op symbolische wijze kenbaar dat ze zich niet zomaar laten afschilderen als individuen zonder controle over en recht op hun lichaam.

¹⁰⁸ Ibidem, 5.

¹⁰⁹ Foster, “Choreographies of Protest,” 412.

¹¹⁰ Buikema, 47.

¹¹¹ Foster, “Choreographies of Protest,” 412.

¹¹² Weiner, ‘Why I March: Images From the Women’s March Around the World.

¹¹³ Wrenn, “Pussy Grabs Back,” 5-6.

Zoals Judith Butler schreef: ‘To attack the body is to attack the right itself, since the right is precisely what is exercised by the body on the street’.¹¹⁴

Door de aanval van Donald Trump op het vrouwelijke lichaam valt hij het recht op vrije beweging van en controle over het vrouwelijke lichaam, van vrouwen zelf, aan. Het is van belang dat vrouwen als tegenbeweging deze controle en rechten terug claimen, om zo hun stem te laten horen en op deze manier zich niet te laten marginaliseren.

De vooruitbeweging van vrouwelijke lichamen tijdens de mars kan worden opgevat als een figuurlijke vooruitgang die demonstranten graag zouden zien in de sociale en maatschappelijke verwachtingen van de vrouw.

2.4 Betreding van de publieke ruimte

Judith Butler noemt het belang van het betreden van publieke ruimte bij een protest; demonstranten moeten worden gezien en gehoord.¹¹⁵ Tijdens de Women’s March maakten feministen gebruik van de publieke ruimte, namelijk de stad Washington functionerend als podium, en voornamelijk de ruimte rondom het Witte Huis. Tijdens het protest is het duidelijk zichtbaar dat demonstranten een bepaald deel van de publieke ruimte opeisen en deze gebruiken om zich op politieke wijze kenbaar te maken.

2.4.1 De stad als arena

Naast het vrouwelijk lichaam kan ook de stad worden gezien als ‘arena’ waarbij sociale bewegingen met verschillende politieke belangen in ‘conflict’ treden met elkaar.^{116 117} Er zijn drie elementen die een stad definiëren. Namelijk grootte, diversiteit en dichtheid.¹¹⁸ De hoge dichtheid en grote diversiteit van grote steden hebben de neiging om conflicten over ruimte te laten ontstaan. Sociale bewegingen komen hierbij op door op collectieve wijze een stadsruimte claimen, een collectief te creëren en hun verlangens uit te drukken. Donald Trump valt met zijn uitspraak het recht van een vrouw aan om zich in openbare ruimte te bevinden doordat hij

¹¹⁴ Butler, “Bodies in Alliance and the Politics of the Street”, 5.

¹¹⁵ Ibidem, 22.

¹¹⁶ Jayne Wark ‘Radical Gestures: Feminism and Performance Art in North America,’ 168.

¹¹⁷ Uitermark, Nicholls, en Loopmans, “Cities and Social Movements,” 2546.

¹¹⁸ Ibidem, 2546.

suggereert vrouwen vrijuit te kunnen pakken. Het centrale idee over ‘the right to the city’ gaat over de capaciteit van mensen om zichzelf opnieuw uit te vinden door de steden opnieuw uit te vinden. Harvey definieert het als meer dan een individueel recht om toegang te verkrijgen tot de bronnen die de stad biedt. Het is een recht om onszelf te veranderen naar eigen wens. Het is een collectief recht, aangezien het veranderen van de stad onvermijdelijk afhangt van de uitvoering van de collectieve macht op verstedelijkingsprocessen.¹¹⁹ Vrouwen vinden zich opnieuw uit door de controle over hun lichaam terug te nemen. Ze gebruiken hun recht op toegang tot de publieke ruimte in de stad. Het is een collectief recht en wijst erop dat de stad en haar gedragingen alleen kan veranderen als er sprake is van een verzameling van lichamen.

Ruimte is cruciaal als er wordt gekeken naar de manier waarop mensen hun eisen organiseren en laten zien.¹²⁰ Zoals eerder genoemd, gaf Judith Butler aan dat het van belang is demonstranten publieke domeinen betreden waar ze hoor- en zichtbaar zijn.¹²¹ Tijdens de mars betreden de demonstranten de publieke ruimte rondom het Witte Huis, de plek waar Donald Trump en de macht gezeteld zijn. Dit is een zichtbare plek die goed bij de boodschap van het protest aansluit; anti-Trump en geëmancipeerd.

2.4.1 Feministische geografie

Bij feministische geografie wordt er gekeken naar de relaties tussen vrouwelijke lichamen en geografische ruimtes.¹²² Gender is verwickeld in sociale, politieke en economische betekenissen die ruimtelijk zijn georganiseerd.¹²³ Zoals eerder genoemd is gender een expressie van sociale rollen en het verschil tussen man en vrouw is vaak geproduceerd door deze geconstrueerde, sociale rollen. Verschillende lichamen hebben dus privileges waarbij andere lichamen worden uitgedaagd voor de manier waarop ze eruitzien. De exclusiviteit en inclusiviteit van lichamen en plekken zijn afgebakend door iemands lichamelijkeheid. Sociale bewegingen zijn belangrijk als het gaat over toegang tot en controle over publieke ruimtes voor het functioneren van democratische maatschappijen. Het gaat hier over de toegang tot de stad, verschijning in

¹¹⁹ Harvey, “THE RIGHT TO THE CITY,” 1-2.

¹²⁰ Uitermark, Nicholls, en Loopmans, “Cities and Social Movements,” 2548.

¹²¹ Butler, “Bodies in Alliance and the Politics of the Street”, 22.

¹²² Oberhauser e.a., “Feminist Spaces: Gender and Geography in a Global Context,” 31.

¹²³ Ibidem.

publieke ruimte én het ‘gevoel erbij te horen’ op sociaal gebied.¹²⁴ Steden zijn plekken waar alledaagse activiteiten plaatsvinden, waar rechten en het sociaal belang gerealiseerd kunnen worden. Dit maakt de stad een plek waar haar inwoners politiek en sociaal betrokken zijn en deelnemen. Doordat de indeling van en toegang tot publieke ruimtes op een manier door gender is georganiseerd, is het van belang dat vrouwen en feministen hun rol in de publieke ruimte blijven bevestigen. Een stad is een ruimte om normen uit te dagen en identiteiten open te stellen om een nieuwe identiteit te vormen.¹²⁵

2.4.2 Betreding van de publieke ruimte tijdens de Women’s March

Tijdens activisme en de performance ‘Women’s March’, wordt de stad als een arena gebruikt waar demonstranten hun op politieke wijze uiten. Door de inauguratie en de seksistische uitspraken van Donald Trump wordt het recht van toegang tot de stad van vrouwen aangevallen. Vrouwelijke lichamen worden uitgedaagd en hun sociaal belang wordt tekortgedaan. Het ‘gevoel erbij te horen’ in de stad wordt door vrouwen aangetast en dus bevestigen ze hun rol in de publieke ruimte door om het Witte Huis heen te marcheren en zich niet te verstoppen. Ze betreden een duidelijk hoor- en zichtbare plek waar de macht én Donald Trump gezeteld zijn. De bestaande verwachtingen van de vrouw en het vrouwelijke lichaam, worden uitgedaagd waardoor de vrouwelijke identiteit zich opnieuw kan vormen.

2.5 Conclusie

In dit hoofdstuk is er gekeken naar de symboliek en de sociale positie van het vrouwelijk lichaam, hoe vrouwelijke lichamen zich verzamelen en worden ingezet tijdens de *performance*, de Women’s March, en het belang van de betreding van de publieke ruimte.

De sociale positie van het vrouwelijke lichaam is door de jaren heen verplaatst van de privésfeer naar de publieke sfeer. Vrouwen hebben lange tijd geworsteld met de controle over hun lichaam in legale, politieke, medische en culturele domeinen. Tijdens de Women’s March

¹²⁴ Ibidem.

¹²⁵ Ibidem, 80.

betreden een groot aantal vrouwen de publieke ruimte en verplaatsen dus op symbolische wijze van de privésfeer naar de publieke sfeer. Het ‘Pussyhat Project’ dient tijdens de mars als een manier om controle terug te nemen over het vrouwelijke lichaam en streeft hierbij naar lichamelijke autonomie. Het is noodzakelijk voor lichamen om samen te komen bij de uiting en verschijning van het lichaam op politieke wijze. Door de keuze te maken op fysieke wijze mee te doen met de mars versterkt de *agency* en nemen vrouwen het heft in eigen handen. Door Donald Trump wordt het recht op toegang tot de stad van het vrouwelijke lichaam aangevallen en dus is het van belang dat vrouwen hun beweging en verschijning in publieke ruimte blijven bevestigen zodat ze zich kunnen blijven en ontwikkelen en herdefiniëren.

Kortom, feministisch activisme werd tijdens de Women’s March gemobiliseerd door de nog steeds bestaande sociale, biologische en maatschappelijke status en verwachtingen van de vrouw en haar lichaam.

“We are here and around the world for a deep democracy that says we will not be quiet, we will not be controlled, we will work for a world in which all countries are connected. God may be in the details, but the Goddess is in connections. We are at one with each other, we are looking at each other, not up. No more asking daddy.

We are linked. We are not ranked. And this is a day that will change us forever because we are together. Each of us individually and collectively will never be the same again. When we elect a possible president we too often go home. We've elected an impossible president, we're never going home. We're staying together.”

- Gloria Steinem, Women's March on Washington, 21 Jan 2017

Nieuwe Media en Digitale Cultuur

Will gender equality be tweeted? De rol(len) van social media netwerken in de totstandkoming en vormgeving van de Women's March on Washington Chris van der Vegt

3.1 Introductie

Zoals in de voorgaande hoofdstukken uiteen is gezet, vormen steden een belangrijk centrum, of zelfs een podium, voor sociale verandering. In de eenentwintigste eeuw zijn we echter niet beperkte tot de stedelijke ruimte als we onze stem willen te laten horen. Ook online kunnen activisten hun standpunten kenbaar maken. Social Networking Sites (ook wel SNS') hebben dan ook een cruciale rol gespeeld tijdens de ontwikkeling van de Women's March.¹²⁶ Het valt zelfs te beargumenteren dat zonder die initiële Facebook post van Teresa Shook, de vijf woorden 'I think we should march', er nooit een Women's March zou zijn geweest.¹²⁷ Op dit moment wordt er nog luid en breed gediscussieerd over de effectiviteit van digitaal activisme.¹²⁸ Toch wordt door sommige wetenschappers de introductie van nieuwe media strategieën in activisme als dusdanig radicaal beschouwd, dat het door hen wordt gezien als de inluiding van een nieuwe, vierde golf van feminisme.¹²⁹

De meest ingrijpende manier waarop nieuwe mediatechnologieën het medialandschap hebben getransformeerd, is door het ontstaan van een het gedecentraliseerde netwerk tussen

¹²⁶ Marie Berry and Erica Chenoweth. "Who Made the Women's March?." in *The resistance: The dawn of the anti-Trump opposition movement* (Oxford University Press, 2018): 79.

¹²⁷ Ibidem, 79.

¹²⁸ Mary Joyce, "Introduction: How to Think About Digital Activism," in *Digital Activism Decoded*, ed. Mary Joyce (New York, NY: International Debate Education Association, 2010), 10.

¹²⁹ Ealasaid Munro, "Feminism: A Fourth Wave?" *Political Insight* 4, no. 2 (2013): 23.

gebruikers.¹³⁰ Dit fenomeen werd in 2008 door Mizuko Ito beschreven als *networked publics*, “a linked set of social, cultural and technological developments that have accompanied the growing engagement with digitally networked media”.¹³¹ Door de verbindingen die internetgebruikers aangaan via sociale media, of ook wel Social Networking Sites (SNS’), ontstaat een diepgaand netwerk tussen gebruikers en de informatie die zij met elkaar delen.¹³² Digitale omgevingen kunnen net als de stedelijke publieke ruimte gebruikt worden voor sociale en culturele activiteiten, maar ook voor politieke participatie.¹³³ De digitale omgeving hiervoor echter andere mogelijkheden dan een vergaderzaal of een museumplein.¹³⁴

Dit hoofdstuk zal toelichten hoe de online aanwezigheid van de Women’s March zich verhoudt tot de demonstratie en welke mogelijkheden *networked publics* bieden tijdens verschillende fases van de March. Gebaseerd op literatuuronderzoek zullen de functies van sociale media die zijn ingezet door de activisten worden toegelicht en wordt uiteengezet hoe deze dan wel of niet hebben bijgedragen aan de vormgeving van de Women’s March in Washington. Om de mogelijkheden die de digitale omgeving aanbiedt bloot te leggen, zal gebruik worden gemaakt van een *affordances*-analyse. *Affordances* zijn door Ian Hutchby gedefinieerd als “functional and relational aspects which frame, while not determining, the possibilities for agentic action in relation to an object”.¹³⁵ *Affordances* kunnen worden begrepen als de (fysieke) eigenschappen van een object of technologie die verschillende vormen van gebruik uitnodigen. Op basis van literatuuronderzoek zijn vijf centrale functies van sociale media geïdentificeerd in relatie tot de Women’s March. Deze functies zijn 1) het organiseren van het evenementen, 2) mobiliseren van demonstranten, 3) rapporteren over de gebeurtenissen, 4) archiveren van berichten en 5) het onderhouden van de relatie met de activisten. Om hun relatie tot het evenement kenbaar te maken, zijn deze functies ingedeeld in drie fases: voor, tijdens en na de March. De hoofdvraag van dit hoofdstuk zal zijn:

¹³⁰ Mizuko Ito, “Introduction,” in *Networked Publics*, ed. Kazys Varnelis (Cambridge, MA: MIT Press, 2008).

¹³¹ *Ibidem*, 2.

¹³² *Ibidem*, 3.

¹³³ danah boyd, “Social network sites as networked publics: Affordances, dynamics, and implications,” in *A networked self*, (Routledge, 2010): 39.

¹³⁴ *Ibidem*, 40.

¹³⁵ Ian Hutchby, “Technologies, texts and affordances.” *Sociology* 35, no. 2 (2001): 444.

Op welke manier hebben de *affordances* van *networked publics* de totstandkoming, mediatie en archivering van de Women's March in Washington bemiddeld?

Om deze vraag te beantwoorden zullen eerst een aantal theoretische concepten verder worden uitgediept, te beginnen met *networked publics*. Hierop volgt een nadere toelichting van het concept *affordances* en wat deze zeggen over de manier waarop digitale media worden begrepen binnen het kader van dit onderzoek. Hierna zullen stuk voor stuk de bovengenoemde functies worden uitgelegd aan de hand van de *affordances* die hierbij een rol hebben gespeeld.

3.2 Networked publics

Het woord 'public' in *networked publics* kan volgens danah boyd op twee manieren begrepen worden: 'publiek' als een publieke ruimte die wordt geconstrueerd door genetwerkte technologieën en als een 'publiek', het collectief van internetgebruikers dat tot stand komt binnen deze ruimte.¹³⁶ Deze opvattingen komen terug op het concept *public sphere* dat in 1989 werd geïntroduceerd door Jürgen Habermas.¹³⁷ Habermas omschreef de *public sphere* als een klimaat waarin de bourgeois in de negentiende eeuw samenkwam om te discussiëren en kennis te delen.¹³⁸ Dit zou volgens Habermas leiden tot politieke verandering.¹³⁹ Deze gesprekken vonden meestal plaats in cafés en koffiehuisen, ook wel 'salons'.¹⁴⁰ Hier zou men vrij kunnen spreken, zonder regulatie vanuit de kerk of de staat.¹⁴¹ Het boek van Habermas was echter een grafrede voor het fenomeen dat hij de wereld in bracht.¹⁴² Habermas concludeerde dat de opkomst van kapitalisme en massamedia de stemmen van burgers onderdrukten en dat hiermee het eind van de *public sphere* werd ingeluid.¹⁴³

¹³⁶ boyd "Social network sites as networked publics," 39.

¹³⁷ Oskar Negt and Alexander Kluge, *Public sphere and experience: Toward an analysis of the bourgeois and proletarian public sphere* (University of Minnesota Press, 1993), 190.

¹³⁸ Jürgen Habermas, *The structural transformation of the public Sphere: An inquiry into a category of bourgeois society*. (Cambridge, MA: MIT Press, [1989] 1991), 28.

¹³⁹ Ibidem, 28.

¹⁴⁰ Ibidem, 30.

¹⁴¹ Douglass Kellner, "Habermas, the Public Sphere, and Democracy: A Critical Intervention", in *Perspectives on Habermas*. Edited by L. Hahn. (Chicago: Open Court Press, 2000): 263.

¹⁴² Merlyna Lim en Mark E. Kann, "Politics: Deliberation, mobilization and networked practices of agitation," in *Networked Publics*, ed. Kazys Varnelis (Cambridge, MA: MIT Press, 2008), 78.

¹⁴³ Habermas, *The structural transformation of the public Sphere*, 76.

Toen internetfora voor het eerst vorm kregen, werd over deze platformen gesproken als een instrument dat het politieke landschap democratischer zou maken door politieke discussie te bevorderen.¹⁴⁴ Yochai Benkler doopte het internet tot een ‘networked public sphere’, een infrastructuur die het uitwisselen van standpunten tussen gebruikers bemiddeld.¹⁴⁵ De *few-to-many* structuur van massamedia werd vervangen voor een gedistribueerd netwerk waardoor de burgers wederom actief konden deelnemen aan het politieke debat.¹⁴⁶ Volgens Howard Rheingold zouden deze ‘elektronische koffiehuisen’ de nieuwe plaats worden voor vrije uitwisseling van ideeën en zou internet de *private sphere* in ere kunnen herstellen.¹⁴⁷

Sinds de jaren negentig is de visie op het internet als democratisch wondermiddel genuanceerder geworden. Onder media- en communicatiewetenschappers wordt inmiddels aangenomen dat het internet geen gelijk speelveld is, maar ook de digitale ruimte onderhevig is aan een veelvoud van belangen die vormgeven aan ons gebruik van deze platformen.¹⁴⁸ Overheden nemen wetten aan over onder anderen privacy of copyright die onze online ervaringen vormgeven. Markten bepalen wat voor diensten er beschikbaar zijn en wie hier toegang toe krijgen. In plaats van een herintroductie van de *public sphere*, stelt José van Dijck dat sociale media een omstreden ruimte creëren waarin publieke, private en commerciële interesses botsen en op die manier sociale normen en een nieuw soort connectiviteit produceren.¹⁴⁹ Hierdoor is het onzeker of het internet dezelfde democratische functie kan vervullen als de *public sphere* die door Habermas is omschreven.¹⁵⁰

3.3.2 De (mogelijke) schaduwkant van online activisme

Hoewel veel wetenschappers veelbelovende mogelijkheden zien in de toepassing van sociale media, is niet iedereen optimistisch. Een van de argumenten tegen het gebruik van sociale media

¹⁴⁴ Ibidem, 77.

¹⁴⁵ Yochai Benkler, *The Wealth of Networks: How Social Production Transforms Markets and Freedom*. (New Haven, CT: Yale University Press, 2006), 34.

¹⁴⁶ Benkler, *The Wealth of Networks*, 36.

¹⁴⁷ Howard Rheingold. *The Virtual Community: Homesteading on the Electronic Frontier* (Cambridge, MA: MIT Press, 2000), 131.

¹⁴⁸ José van Dijck, Thomas Poell, and Martijn de Waal. *De Platformsamenleving: Strijd Om Publieke Waarden in Een Online Wereld* (Amsterdam University Press, 2016), .

¹⁴⁹ José van Dijck, "Facebook as a tool for producing sociality and connectivity." *Television & New Media* 13, no. 2 (2012): 161.

¹⁵⁰ Ibidem, 167.

voor politieke doeleinden, is dat de cultuur van social media te individualistisch zou zijn en zich daardoor niet leent tot het organiseren van gedeelde belangen. In een moderne kapitalistische samenleving wordt volgens Umair Muhammad de vrijheid van het individu als het hoogste goed beschouwd.¹⁵¹ Dit betekent onder andere dat wij zelf verantwoordelijk zijn voor onze successen en verliezen.¹⁵² Zoals in dit onderzoek al door Dina Marges uiteen is gezet, vormt deze individualistische blik op verantwoordelijkheid een probleem wanneer een beweging grote problemen, zoals genderongelijkheid, wil aankaarten die vragen om collectieve actie.¹⁵³

Sociale media zouden door deze individualisering niet geschikt zijn voor het construeren van de collectieve identiteiten waar een sociale beweging op steunt. Veronica Barassi beschrijft sociale media als een ruimte waarin de individualistische cultuur wordt bevestigd in het belang van technologiebedrijven.¹⁵⁴ Het delen van persoonlijke gegevens wordt op SNS' aangemoedigd om data te genereren die de platformen kunnen doorverkopen aan adverteerders.¹⁵⁵ Omdat de platformen gericht zijn op individualiteit, zouden ze de gebruikers niet verbinden op de manier die in persberichten beloofd wordt.¹⁵⁶ Dit werd door Barry Wellman beschreven als 'networked individualism'.¹⁵⁷ Dit concept beschrijft een verschuiving van een hiërarchische, bureaucratische maatschappij naar een sociale structuur waarin burgers georiënteerd zijn op hun persoonlijke netwerk heeft.¹⁵⁸ Alhoewel deze verschuiving al voor het internet begon, wordt gezegd dat de opkomst van nieuwe communicatietechnologie deze ontwikkeling heeft versterkt.¹⁵⁹ Lance Bennett en Alexandra Segerberg noemen digitaal activisme daarom ook wel 'connectief' in plaats van 'collectief'.¹⁶⁰

¹⁵¹ Umair Muhammad, *Confronting Injustice: Social Activism in the Age of Individualism* (United States: Haymarket Books, 2017), 14.

¹⁵² Ibidem, 11.

¹⁵³ David S. Meyer en Sidney Tarrow, red., *The resistance. The dawn of the anti-Trump opposition movement* (Oxford University Press, 2018), 12.

¹⁵⁴ Veronica Barassi, *Activism on the Web Everyday Struggles against Digital Capitalism* (London: Routledge, 2017), 68.

¹⁵⁵ Ibidem, 68.

¹⁵⁶ Ibidem, 71.

¹⁵⁷ Barry Wellman, "Little boxes, glocalization, and networked individualism." in *Digital Cities II: Computational and Sociological Approaches*, ed. Peter Besselaar et. al. (Springer, Berlin, Heidelberg, 2001), 10.

¹⁵⁸ Ibidem, 11.

¹⁵⁹ Barassi, *Activism on the Web Everyday*, 70.

¹⁶⁰ W. Lance Bennett en Alexandra Segerberg, "The logic of connective action: Digital media and the personalization of contentious politics." *Information, communication & society* 15, no. 5 (2012): 760.

Deze individualistische mentaliteit zou volgens sommigen leiden tot emotionele afstand en minder actieve politieke betrokkenheid.¹⁶¹ Onderzoeksjournalist Malcolm Gladwell schreef in ‘Small Change: Why The Revolution Will Not Be Tweeted’ dat een social media netwerk is opgemaakt uit ‘weak ties’.¹⁶² We voelen niet perse een sterke affiniteit met of verantwoordelijkheid naar de mensen die we volgen of waarmee we vrienden zijn, waardoor we minder snel risico nemen om hen te helpen. Het enige activisme dat hieruit voortkomt, is volgens Gladwell niet controversieel en vraagt weinig van de participanten.¹⁶³ Deze vorm van politieke betrokkenheid wordt ook wel ‘slacktivism’ genoemd (samenvoeging van ‘slacker’ en ‘activism’).¹⁶⁴ Het argument is dat het delen en ‘liken’ van politieke teksten op sociale media de gebruiker het gevoel geeft bij te dragen aan een beweging zonder daadwerkelijk actie te hoeven ondernemen.¹⁶⁵

Niet iedereen is het ermee eens dat online activisme weggeschoven kan worden als slacktivism.¹⁶⁶ Dat een uitspraak op sociale media wordt gedeeld maakt deze niet minder ‘echt’ dan wanneer het ¹⁶⁷ Tegelijkertijd zou het naïef zijn om te stellen dat de instrumenten die we gebruiken geen enkel effect hebben op de manier waarop politieke betrokkenheid vorm krijgt. Deze relatie tussen mens en technologie wordt duidelijker gemaakt met het concept *affordances*.

3.3 *Affordances* analyse

Het concept *affordances* is geïntroduceerd door ecooloog James Gibson om de relatie tussen een dier en diens omgeving te beschrijven.¹⁶⁸ In de context van dit onderzoek wordt gekeken naar *communicative affordances*, zoals ze zijn beschreven door Ian Hutchby. Volgens Hutchby zijn

¹⁶¹ Barassi, *Activism on the Web*, 70.

¹⁶² Malcolm Gladwell, “Small Change: Why the revolution will not be tweeted,” *The New Yorker*, September 27, 2010. N.p. <https://www.newyorker.com/magazine/2010/10/04/small-change-malcolm-gladwell>.

¹⁶³ Gladwell, “Small Change.” n.p.

¹⁶⁴ James Dennis, *Beyond Slacktivism* (Cham: Palgrave Macmillan, 2019), 3.

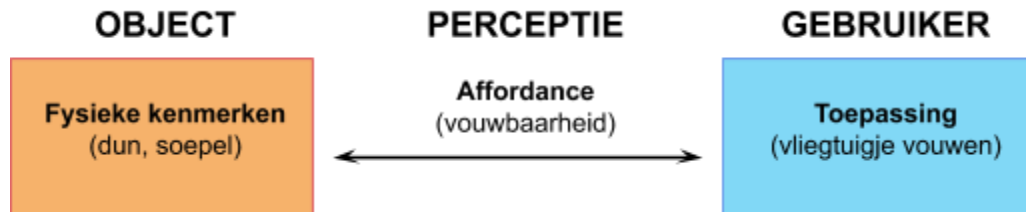
¹⁶⁵ Ibidem, 3

¹⁶⁶ Trebor Scholz, “Infrastructure: Its Transformations and Effects on Digital Activism,” in *Digital Activism Decoded: the New Mechanics of Change*, ed. Mary Joyce (New York, NY: International Debate Education Association, 2010), 28.

¹⁶⁷ Rachel L. Einwohner and Elle Rochford. "After the March: Using Instagram to Perform and Sustain the Women's March." In *Sociological Forum*, vol. 34 (2019), 1108.

¹⁶⁸ James J. Gibson, *The Ecological Approach to Visual Perception: Classic Edition* (New York, NY: Psychology Press, 1979).

affordances geen inherente kwaliteiten, maar potentiële toepassingen die de gebruiker als het ware ‘leest’ in de technologie.¹⁶⁹ Zo kan men in een vel papier het *affordance* ‘vouwbaarheid’ lezen. Dit nodigt onder anderen uit tot het vouwen van een papieren vliegtuigje.

Afbeelding 1: Relatie tussen technologie en gebruiker in *affordances*-benadering

In de analyse wordt gebruik gemaakt van een combinatie van wat Bucher en Helmond ‘high-level’- en ‘low-level’-*affordances* noemen.¹⁷⁰ Waar ‘low-level’ *affordances* ingaan op de materialiteit van een medium (concrete technologische functies zoals hashtags en retweets), beschrijven ‘high-level’ *affordances* de dynamiek van een platform of technologie.¹⁷¹

Onder de ‘high level’ *affordances* die hier toegepast zullen worden, vallen drie concept die door danah boyd zijn geformuleerd in relatie tot *networked publics*. Deze *affordances* zijn 1) *persistence* (het voortbestaan van teksten die online worden gedeeld), 2) *scalability* (de potentie om een breed publiek te bereiken) en tot slot 3) *searchability* (de mate waarin informatie en personen (her)vindbaar zijn).¹⁷² Ook wordt het *affordance* ‘accessibility’ (toegankelijkheid) van Mizuko Ito toegevoegd.¹⁷³ Aan deze lijst wordt ook het *affordance* ‘association’ van Treem en Leonardo toegevoegd, wat zij definiëren als 1) de gemedieerde connectie tussen twee of meerdere personen (ook wel een *social tie*) of 2) een relatie tussen een individu en een stuk informatie.¹⁷⁴ Dit laatste concept wordt voor dit onderzoek toegevoegd aan de *affordances* van

¹⁶⁹ Hutchby and Barnett, 2005, 151

¹⁷⁰ Taina Bucher and Anne Helmond, "The Affordances of Social Media Platforms," in *The SAGE Handbook of Social Media*, ed. Jean Burgess et. al. (London, SAGE publications, 2018), 239.

¹⁷¹ Ibidem, 239-40.

¹⁷² boyd "Social network sites as networked publics," 46-8.

¹⁷³ Ito, "Introduction," 5.

¹⁷⁴ Jeffrey W. Treem and Paul M. Leonardi, "Social media use in organizations: Exploring the affordances of visibility, editability, persistence, and association." *Annals of the International Communication Association* 36, no. 1 (2013): 162.

boyd omdat het een van de belangrijkste functies van het digitale netwerk blootlegt: de connecties tussen gebruikers en de teksten die ze delen. Deze high-level *affordances* zullen in de tekst verbonden worden aan de low-level *affordances*, de concrete functies die de toepassing die wordt besproken mogelijk maken.

De verschillende functies van sociale media worden tijdens deze beweging in drie fases besproken: voor, tijdens en na de March. Voordat de March plaatsvond, dienden SNS' hoofdzakelijk voor het mobiliseren van activisten en het organiseren van het evenement zelf. Tijdens de demonstratie werden SNS' hoofdzakelijk als een platform voor *grassroots journalism*, een vorm van nieuwsgeving waarin burgers actief deelnemen aan de nieuwscyclus en hun eigen teksten kunnen inbrengen.¹⁷⁵ Na afloop werden SNS' gebruikt om de berichten te archiveren en om ook na de March aandacht van de nieuwsmedia en de demonstranten vast te houden. 'Voor de March' wordt hier begrepen als het moment van conceptie, de dag na de verkiezing van Trump waarop het idee voor de demonstratie voor het eerst genoemd werd tot de dag van de March zelf. Onder 'na' wordt het jaar tussen de eerste en de tweede Women's March verstaan.

3.4 De digitale dimensie van de Women's March

3.4.1 Voor de March: organiseren en mobiliseren

Het idee voor de Women's March is ontstaan op Facebook. Een kwaliteit van SNS' die regelmatig ter sprake komt op het vlak van activisme, is dat sociale media snel een tekst kunnen verspreiden en draagvlak creëren voor een beweging. Dit komt in de eerste plaats doordat een post de potentie heeft om een groot publiek te bereiken dat niet wordt beperkt door het bereik van een fysieke ruimtes.¹⁷⁶ Het gaat hier om *scalability*, ook wel het potentiële bereik van een tekst dat wordt vergroot door het digitale netwerk.¹⁷⁷ Waar een spandoek enkel wordt gezien door de mensen die erlangs lopen, kan dezelfde informatie in een post door zowel iemand in Washington als in Vietnam worden gezien. Een functie die het initiële bereik van een tekst nog

¹⁷⁵ Dan Gillmor, *We the media: Grassroots journalism by the people, for the people* (Sebastopol, CA: O'Reilly Media, 2004), xiii.

¹⁷⁶ boyd "Social network sites as networked publics," 47.

¹⁷⁷ Ibidem, 47.

meer vergroot, is de mogelijkheid om een post die door iemand anders is geplaatst te delen met diens eigen vrienden of volgers. Facebook en Twitter lenen zich hier bijzonder goed voor. Door te delen of ‘retweeten’, introduceert de gebruiker de tekst aan diens eigen netwerk. Wanneer gebruikers elkaar op deze manier ‘aansteken’, zoals we hebben gezien bij de post van Teresa Shook, wordt gezegd dat de tekst ‘viral’ is gegaan.

Doordat de informatie werd gedeeld buiten het initiële bereik van de feministische groepen, kwamen ook andere gebruikers die nog nooit eerder hadden geprotesteerd in contact met de Women’s March.¹⁷⁸ Volgens een *survey* van Dana Fisher had een derde van de deelnemers in Washington nog nooit eerder meegelopen bij een demonstratie.¹⁷⁹ Volgens Klandermans worden onervaren activisten het vaakst gerekruteerd door vriendennetwerken, regelmatig gemedieerd door SNS’.¹⁸⁰ Het zou dan ook goed kunnen dat ook bij de Women’s March een groot deel van de opkomst te danken was aan het *networked public* van sociale media.

De structuur van de platformen verandert niet alleen de mobilisatie van activisme, maar biedt ook mogelijkheden voor de organisatie van activisme. Hierbij is *accessibility* een belangrijk *affordance*. Doordat de middelen van publicatie en disseminatie goedkoper zijn geworden, hebben meer mensen toegang tot deze middelen en daarmee een kans om zich te laten horen.¹⁸¹ Platformfuncties zoals ‘Events’ op Facebook geven burgers de mogelijkheid om zelf zonder al te veel middelen een evenement op te zetten en hier een publiek voor te vinden. Het proces van organiseren is daardoor op zijn kop gekeerd. Dit heet ook wel *grassroots activism*. In een *grassroots* beweging, ook wel ‘bottom-up’, komt het initiatief niet vanuit organisaties, maar vanuit individuen die zich organiseren naar aanleiding van hun gezamenlijke belangen. Vroeger kwam *grassroots* activisme vaak lokaal tot stand, maar door middel van het internet kunnen individuen zich vanaf grote afstanden verenigen voor collectieve actie.¹⁸²

¹⁷⁸ Maggie Humm, "The Women’s March on London: Judith Butler, John Berger, Virginia Woolf and Intersectionality." *Interdisciplinary Perspectives on Equality and Diversity* 3, no. 1 (2017): 591.

¹⁷⁹ Dana Fisher. *American Resistance: From the Women’s March to the Blue Wave* (Columbia University Press, 2019), 112.

¹⁸⁰ Bert Klandermans et al. "Mobilization Without Organization: The Case of Unaffiliated Demonstrators." *European Sociological Review* 30, no. 2 (2014): 706.

¹⁸¹ Gillmor, *We the media*, 27.

¹⁸² Bruce Bimber, 'The Internet and Political Transformation: Populism, Community, and Accelerated Pluralism', *Polity* 31, no.1 (1998): 156.

Toch is de organisatie van grote protestbewegingen nog steeds grotendeels afhankelijk van organisatorische netwerken die de *networked publics* overstijgen. In een vroeg stadium van de Women's March hebben een aantal ervaren feministische organisaties de krachten gebundeld om het idee om te zetten naar een daadwerkelijk evenement.¹⁸³ Alhoewel SNS' de Women's March een 'jump-start' hebben gegeven en communicatie tussen de *sister marches* bemiddelen, waren nieuwe media volgens Marie Berry en Erica Chenoweth slechts een van de vele factoren die uiteindelijk tot het succes van de Women's March hebben geleid.¹⁸⁴ Iedereen kan immers een Facebook evenement kan aanmaken, maar dit betekent niet dat iedereen ook een protestmars uit de grond kan stampen. Doordat in vroeg stadium een aantal feministische organisaties betrokken raakten bij het organisatieproces, ontstond er binnen het netwerk van demonstranten een bovenlaag van ervaren activisten.¹⁸⁵ Het *grassroots* netwerk van social media was een broedplaats voor het enthousiasme dat de campagne gelanceerd heeft, maar voor de lange adem was een sterkere fundering nodig.¹⁸⁶

3.4.2 Tijdens de March: berichtgeving voor en door het internet

Tijdens de March werden sociale media gebruikt voor 'grassroots journalism'. Volgens Clay Shirky werd de nieuwsindustrie voor de opkomst van *citizen journalism* gedictieerd door schaarste.¹⁸⁷ Deze schaarste kende verschillende facetten. In de eerste plaats staan in traditionele media een beperkt aantal platformen waarop nieuws verspreid kon worden.¹⁸⁸ Daarnaast bestond er een duidelijke machtsstructuur in wie er toegang kreeg tot de publicatiemiddelen.¹⁸⁹ Dit alles creëerde een informatiestroom waarbij een selecte groep zenders teksten deelde met een massapubliek dat beperkte mogelijkheid had om feedback te leveren.¹⁹⁰

¹⁸³ Berry en Chenoweth, "Who Made the Women's March?", 79.

¹⁸⁴ Ibidem, 76-8.

¹⁸⁵ Ibidem, 79-81.

¹⁸⁶ Ibidem, 81.

¹⁸⁷ Clay Shirky, "Everyone is a media outlet," In *Here comes everybody: The power of organizing without organizations* (London and New York: Penguin, 2008), 61

¹⁸⁸ Ibidem, 56.

¹⁸⁹ Ibidem, 57.

¹⁹⁰ Nicholas Carah and P. Eric. Louw. *Media & Society: Production, Content & Participation* (Los Angeles: Sage, 2015), 91.

De *accessibility* van nieuwe communicatietechnologie heeft veel van deze schaarstes doen verdwijnen of in ieder geval getransformeerd waardoor nu meer stemmen te horen zijn.¹⁹¹ ‘*Accessibility*’ betreft dan ook meer dan alleen toegang tot de middelen van publicatie. Het gaat hier ook over de toegankelijkheid van het gebruik van deze technologie. Doordat sociale media eenvoudig in gebruik zijn en de tussenlagen in disseminatie zijn verdwenen, hoeft iemand geen training te volgen voor die zijn ideeën kan delen.¹⁹² In het gedistribueerde sociale media netwerk is iedereen zowel een potentiële zender als ontvanger.¹⁹³ Het few-to-many model werd een many-to-many netwerk.¹⁹⁴

Volgens Carolyn Kitch speelde de Women’s March nauwkeurig in op dit veranderende medialandschap.¹⁹⁵ De enorme opkomst en het visuele aspect van de *grassroots* beweging maakte het uitermate nieuwswaardig voor traditionele mediakanalen.¹⁹⁶ Daarnaast had de March een toonaangevende visuele stijl. De ‘pussy hats’, die al eerder door Marthe Den Hond werden benoemd, kwamen regelmatig terug in nieuwsfoto’s, waar de terugkerende roze mutsen de grootte van de menigte benadrukte.¹⁹⁷ De kleurrijke, scherp verwoordde spandoeken maakte de demonstratie tot een visueel schouwspel.¹⁹⁸ De teksten verwezen regelmatig naar elementen uit de popcultuur, bijvoorbeeld met de leus ‘girls just wanna have fun-damental right’, een speelse variatie op het nummer van Cyndi Lauper.¹⁹⁹

Deze speelse vorm van protest maakte de March niet alleen nieuwswaardig voor traditionele nieuwsgeving, maar zorgde ook dat de borden goed aansloten op de humor van het internet.²⁰⁰ Veel demonstranten deelde foto’s van hun spandoeken en lichtte hierbij toe waarom ze meeliepen.²⁰¹ Voor deze teksten werd een aparte hashtag gebruikt ‘#WhyIMarch, die alleen al

¹⁹¹ Shirky, “Everyone is a media outlet,” 61.

¹⁹² Ibidem, 64.

¹⁹³ Carah en Louw, *Media & Society*, 91.

¹⁹⁴ Ibidem, 91

¹⁹⁵ Carolyn Kitch, “‘A living archive of modern protest’: Memory-making in the Women’s March,” *Popular Communication* 16, no. 2 (2018): 119-127, doi: 10.1080/15405702.2017.1388383 119

¹⁹⁶ Ibidem, 119.

¹⁹⁷ Kristine M. Nicolini and Sara Steffes Hansen. “Framing the Women’s March on Washington: Media Coverage and Organizational Messaging Alignment.” *Public Relations Review* 44, no. 1 (2018): 7.

<https://doi.org/10.1016/j.pubrev.2017.12.005>.

¹⁹⁸ Kitch, “‘A living archive of modern protest’,” 119.

¹⁹⁹ Ibidem, 122.

²⁰⁰ Nicolini and Hansen, “Framing the Women’s March on Washington,” 8.

²⁰¹ Kitch, “‘A living archive of modern protest’,” 123.

op Twitter in de dagen rondom de March meer dan 200.000 gebruikt werd.²⁰² De ervaringen die op social media werden gedeeld, werden in veel gevallen persoonlijk gemaakt.²⁰³ Doordat demonstranten zelf verslag konden doen over de March, ontstond een diverse berichtgeving waarin verschillende stemmen te horen waren, aanzienlijk meer dan in een persbericht zou passen.

Deze intersectionele invulling van de demonstratie werd ondersteund door de teksten die door demonstranten werden gedeeld op social media. Waar traditionele protestbewegingen duidelijke leiders hadden, had de Women's March volgens Just en Muhr veel verschillende leiders.²⁰⁴ Ook gemarginaliseerde mensen die vaak worden buitengesloten van het publieke debat, konden op social media hun eigen platform bouwen.²⁰⁵ Hierdoor werd het gesprek rondom de Women's March direct diverser.²⁰⁶ Op deze manier ondersteunt de vorm van het activisme ook de boodschap van vierde golfs feminisme, waarin intersectionaliteit en diversiteit centrale begrippen zijn. Dit gedachtegoed werd vanuit de organisatie op de agenda gezet, maar het werd door de individuen op social media opgevoerd.²⁰⁷ De individuele cultuur van social media vormde daarom geen bedreiging voor de beweging, maar werd uiteindelijk een kracht.²⁰⁸

3.4.3 Na de March: archiveren en doormarcheren

Alhoewel er kracht zit in fysieke aanwezigheid, is de keerzijde van *performance* dat het verdwijnt zodra het is opgevoerd. Dat is niet het geval met documentaties van de March, zoals foto's en videofragmenten, die werden gedeeld op sociale media. Door het evenement vast te leggen wordt een nieuwe temporaliteit aan het evenement verleend. Doordat de gebeurtenissen van de March waren vastgelegd, werd het *affordance 'persistence'* hieraan verleend. Het evenement kan langere tijd worden bekeken (zolang ze niet door de gebruiker verwijderd

²⁰² Ibidem, 123.

²⁰³ Ibidem.

²⁰⁴ Sine Nørholm Just en Sara Louise Muhr, "'Together we rise': Collaboration and contestation as narrative drivers of the Women's March," *Leadership* 15, no. 2 (2019): 258-9.

²⁰⁵ Ibidem, 248.

²⁰⁶ Ibidem.

²⁰⁷ Rachel L. Einwohner and Elle Rochford. "After the March: Using Instagram to Perform and Sustain the Women's March." In *Sociological Forum*, vol. 34 (2019), 1108.

²⁰⁸ Just en Muhr, "'Together we rise'," 261.

worden). Juist door de *persistence* van social media posts hebben deze volgens Kitch niet enkel de functie van live reportage. De posts vormen gezamenlijk ook een archief van persoonlijke perspectieven.²⁰⁹ Via hashtags kunnen boodschappen over een gebeurtenis worden gegroepeerd tot een collectieve verslaggeving.²¹⁰ In de verbanden die met hashtags worden gelegd, zit een vorm van het *affordance* ‘*association*’ die niet wordt genoemd door Treem en Leonardi, namelijk de mogelijkheid om niet enkel connecties te leggen tussen teksten en personen of van persoon tot persoon, maar tussen de teksten zelf. Door deze teksten en afbeeldingen met elkaar te associëren door middel van hashtags, werd iedere foto of tweet onderdeel van een groter verhaal. Volgens Benkler dragen deze clusters van teksten dan ook een ‘peer-review like quality’ in zich.²¹¹ Individueel hebben de berichten niet veel zeggingskracht, maar samengenomen ondersteunen ze elkaars boodschap.²¹² Daarnaast zijn deze teksten publiek zichtbaar en *searchable*. De collectieve ‘tijdscapsule’ is eenvoudig te bezoeken door de hashtags te bekijken.

Naast het vastleggen van wat al is geweest, merkte Einwoner en Rochford op dat de social media accounts van de Women’s March na de demonstratie nieuwe teksten produceren die het publiek betrokken houdt bij de doelen van de organisatie. Einwoner en Rochford hebben dit beschreven als ‘marching online’.²¹³ Tussen de grote plaatselijke evenementen blijven de organisaties boodschappen delen om zo hun doelen te bevorderen.²¹⁴ Op deze manier onderhouden organisaties de relatie met de activisten en blijft het geluid hoorbaar buiten de grote demonstraties om. Dit kan voor een deel worden gezien als een nieuwe cyclus van mobiliseren.²¹⁵ Het verschil tussen de mobilisatie en ‘doormarcheer’ fase, is dat het niet enkel gaat om het ‘winnen van zieltjes’. Een belangrijke functie is het onderhouden van de relatie met burgers die al gemobiliseerd waren.²¹⁶

²⁰⁹ Kitch, “A living archive of modern protest,” 124.

²¹⁰ Ibidem, 124.

²¹¹ Benkler, *The Wealth of Networks*, 35.

²¹² Ibidem, 35.

²¹³ Einwoner and Rochford. "After the March," 1108.

²¹⁴ Ibidem, 1107.

²¹⁵ Ibidem, 1105.

²¹⁶ Ibidem, 1108.

3.5 Conclusie

Tijdens verschillende fases van de Women's March in Washington hebben digitale media een rol gespeeld in het mobiliseren van demonstranten en het verspreiden van de politieke boodschappen. Een aantal *affordances*, namelijk *scalability*, *association*, *persistence* en *searchability* hebben deze functies mogelijk gemaakt. De belangrijkste functies waarvoor social media werden ingezet voor de Women's March, waren het bereiken en mobiliseren van deelnemers en het rapporteren van de gebeurtenissen en persoonlijke verhalen van de activisten. Daarnaast speelde sociale media een rol in het organiseren en archiveren van de March. In de periodes tussen demonstraties wordt social media hoofdzakelijk gebruikt om het contact met de achterban te onderhouden, zodat deze betrokken blijven bij de missie.

Uit de analyse is gebleken dat social media een vormende rol hebben gehad in de gedaante die de Women's March in Washington heeft aangenomen. Het gebruik van nieuwe mediavormen ondersteunde ook de boodschap van de Women's March door de intersectionaliteit die uit de verslaggeving naar voren kwam. Ook hebben sociale media posts een nieuwe tijdsdimensie aan de demonstratie gegeven. Waar *performance* normaal verdwijnt zodra het is opgevoerd, bleef het voortbestaan met dank aan de foto- en videobeelden die de demonstranten online hebben geplaatst. Dit deden zij onder de daarvoor bestemde hashtags, waardoor dit materiaal publiek toegankelijk is voor zowel historici als voor de gemiddelde internetgebruiker.

Door de aanwezigheid van de Women's March op sociale media te onderzoeken, is duidelijk geworden hoe dit digitaal activisme zich verhiel tot de demonstratie en hoe de twee protestvormen bouwden op elkaars krachten. Hierdoor kan nu antwoord worden gegeven op de hoofdvraag.

**Integratie,
common ground
en een *more*
comprehensive
*understanding***

“I moved on her like a bitch”

Excited to be indicted
Unrequited house with seven pools
Thank you, Kanye, very cool

The war has been incited
And guess what
You’re all invited
And you’re famous
Modernity has failed us

But I’d love it if we made it

- The 1975,
Love It If We Made It

4.1 Disciplinaire inzichten

In dit onderzoek komen de disciplines Internationale Betrekkingen in Historisch Perspectief, Nieuwe Media en Digitale Cultuur en Podiumkunsten samen in een proces van interdisciplinair onderzoek. Dit proces komt echter niet zonder de nodige verschillen of conflicten. Om te beginnen is het van belang een beeld te vormen van deze geesteswetenschappelijke disciplines om vervolgens de conflicterende concepten, aannames en/of theorieën te kunnen verklaren. Met dit inzicht kunnen de disciplines worden geïntegreerd tot een *more comprehensive understanding*.

4.1.1 Internationale betrekkingen in historisch perspectief

De subdiscipline van de Internationale Betrekkingen in Historisch Perspectief kan geplaatst worden onder de discipline geschiedenis. Historici zien, volgens Repko en Szostak, ‘any historical period as a complex interplay of trends and developments leading up to it and past events as the result of both societal forces and individual decisions.’²¹⁷ Historisch onderzoek omvat het uitvoeren van kritische analyses, waarbij historische documenten worden geïnterpreteerd. Deze worden vervolgens gevormd tot een beeld van gebeurtenissen in het verleden of de kwaliteit van leven binnen een bepaalde tijd en plaats. Er wordt een interpretatie van het verleden ontwikkeld. Ook Repko en Szostak omschrijven de epistemologie van de geschiedenis als volgt: “focus on the authenticity and appropriateness of how an event, a person or a period is interpreted by evaluating the work in terms of its faithfulness to appropriate primary and secondary sources.”²¹⁸ Dit heeft de discipline van Internationale Betrekkingen ook getracht te doen omtrent de Women’s March van 2017.

De discipline Internationale Betrekkingen heeft uiteen gezet dat politieke context van belang was om de massamobilisatie van de Women's March beweging in Washington van 2017 te begrijpen. De presidentiële verkiezingen van 2016 toonde dat seksisme geen gepasseerd stadium was in de samenleving van de Verenigde Staten, maar dat dit gedachtegoed nog zo genaturaliseerd is dat een figuur als Trump tot president kan worden verkozen. Feministen,

²¹⁷ Repko en Szostak, *Interdisciplinary Research*, 85.

²¹⁸ *Ibidem*, 98.

vrouwen en mensen die sympathiseerden met de feministische, politieke doelen, sloten zich aan en organiseerde zich zo tot een sociale beweging.

4.1.2. Podiumkunsten

De Podiumkunsten vallen onder de kunstdiscipline en/of theaterwetenschappen. Volgens Repko en Szostak wijzen degenen in de beeldende en podiumkunsten er op dat inzichten niet uitsluitend in taal worden uitgedrukt, maar ook in vorm, beweging en geluid.²¹⁹ Kunst zou in al zijn vormen de cultuur reflecteren waarin het was gevormd en daarom een nieuw ‘window into a culture’ voorzien.²²⁰ Theorieën en de daarbij behorende concepten fungeren als instrumenten voor een productieve analyse van concrete objecten van theater en dans, maar ook voor de duiding van ontwikkelingen op het gebied van theater en dans. Binnen de theaterwetenschap wordt theorie niet gezien als een empirisch feit, maar als een denkkader waarmee men als wetenschapper vanuit een bepaald perspectief theater en dans kan onderzoeken en daarmee ook bepaalde aspecten zichtbaar kan maken. Een theorie wordt niet zozeer getoetst om te kijken of deze klopt, er wordt meer gekeken of een theorie overtuigt. Het is gebruikelijk om theater en dans zelf als vormen van denken en kennis te beschouwen. Ontwikkelingen in theater en dans, als artistieke praktijk, geven zelf aanleiding tot theorie- en/of conceptvorming.

Vanuit de Podiumkunsten is de inzet van het vrouwelijke lichaam als verzetsmiddel onderzocht en de Women’s March als *performance* geanalyseerd. De connectie tussen het vrouwelijke lichaam, feministische *performance* en de representatie van de vrouwen is weergegeven en wordt geplaatst in de publieke ruimte van Washington. Door de Women’s March claimen vrouwen de controle over hun lichaam én in hun plek in de publieke ruimte terug.

4.1.3 Nieuwe Media en Digitale Cultuur

De mediawetenschappen houden zich bezig met mediaobjecten en de processen van betekenisgeving waarmee deze teksten een plaats krijgen binnen de samenleving. Onder teksten worden hier zowel geschreven teksten, maar ook afbeeldingen, video en audio verstaan. Vanuit

²¹⁹ Ibidem, 336.

²²⁰ Ibidem, 85.

dit onderzoek wordt altijd uitgegaan van een wisselwerking tussen media en de cultuur waarin deze boodschappen ontstaan en ontvangen worden.

Mediawetenschappen worden niet expliciet vermeld als disciplines in Repko en Szostak. Volgens het handboek *Media Studies: Texts, Production, Context* van Paul Long en Tim Wall zijn de mediawetenschappen een postmoderne discipline.²²¹ Alhoewel sommige lezingen van een tekst waarschijnlijker zijn dan anderen, kan er geen maatstaf worden gecreëerd voor de ‘correcte’ interpretatie.²²² De kennis die binnen de mediawetenschappen wordt geformuleerd is dan ook altijd gesitueerd.²²³ De titel van subdiscipline ‘Nieuwe Media en Digitale Cultuur’ geeft aan dat er niet enkel naar de tekst gekeken wordt, maar dat de context waarin deze tekst ontstaat en wordt begrepen (in dit geval, de cultuur en politieke economie van het digitale landschap) een cruciale rol speelt in het proces van betekenisgeving.

Vanuit de Nieuwe Media en Digitale Cultuur geconcludeerd dat de unieke mogelijkheden van Social Networking Sites een belangrijke rol hebben gespeeld in het mobiliseren van onervaren demonstranten. Online kon een groot publiek worden bereikt en georganiseerd, wat hoogstwaarschijnlijk een rol heeft gespeeld in de massale opkomst op 21 januari 2017. Daarnaast gaven sociale media de demonstranten een kans om hun persoonlijke verhaal en belangen te delen. Met terugwerkende kracht functioneert de hashtags #WomensMarch2017 en #WhyIMarch als een historisch naslagwerk van al deze verhalen, die gezamenlijk een collectieve herinnering vormen.

4.2 Conflicten in het interdisciplinaire onderzoek

4.2.1 Conflicten in inzichten volgens Repko en Szostak

De drie mogelijke conflictbronnen tussen inzichten zijn, volgens Repko en Szostak, concepten, theorieën en de aannames die eraan ten grondslag liggen. Concepten zijn technische termen die een fenomeen of een idee vertegenwoordigen en het zijn basiscomponenten van inzichten.²²⁴ Een

²²¹ Paul Long and Tim Wall. *Media Studies: Texts, Production, Context* (New York: Routledge, 2012), 407.

²²² Alan McKee, *Textual analysis: A beginner's guide* (Sage, 2003): 1.

²²³ Long and Wall, *Media Studies*, 412.

²²⁴ Repko en Szostak, *Interdisciplinary Research*, 335–36.

probleem doet zich voor wanneer verschillende concepten worden gebruikt om vergelijkbare ideeën te beschrijven. Inzichten van theorieën uit verschillende disciplines, hoewel gericht op hetzelfde probleem, kunnen in strijd zijn met elkaar omdat ze de verschillende aannames van hun respectievelijke disciplines weerspiegelen.²²⁵

Conflicten in inzichten hebben in veel gevallen betrekking op ingebedde terminologie of concepten. Dit doet zich voor wanneer hetzelfde concept door twee disciplines wordt gebruikt om een bepaald aspect van het probleem te beschrijven, waardoor betekenisverschillen ontstaan.²²⁶ Een ander probleem doet zich voor wanneer verschillende concepten worden gebruikt om vergelijkbare ideeën te beschrijven.²²⁷ Volgens Repko en Szostak kunnen er drie conflicterende situaties optreden. Ten eerste kan het voorkomen dat concepten en aannames helemaal niet in strijd zijn, hoewel de gemeenschappelijkheid nog steeds wordt verhuld door discipline-specifieke terminologie of context. Daarnaast kunnen concepten en aannames van twee disciplines verschillend, maar niet tegengesteld zijn; ze vertegenwoordigen alternatieven. Tenslotte kan het ook voorkomen dat concepten en aannames lijnrecht tegenover elkaar staan.²²⁸ Ook in dit onderzoek hebben conflicterende inzichten zich voorgedaan.

4.2.2 Conflicten in de disciplinaire inzichten

Perspectief

Aangezien alle disciplines die hier aan het woord komen onder de geesteswetenschappen vallen, delen zij een postmodernistische epistime. Alle disciplines veronderstellen dat kennis niet absoluut is, maar dat deze gesitueerd is en geproduceerd wordt binnen een specifieke context. De disciplines beamen het belang voor het onderzoek van de context van de onderzochte fenomenen. Daarnaast doen alle disciplines hermeneutisch onderzoek, waarbij de conceptualisatie van de theorie en de casus elkaar op een cyclische manier informeren. Het onderzoek is uitsluitend beschrijvend en doet geen voorspellingen over de toekomst. Omdat de

²²⁵ Ibidem, 352.

²²⁶ Ibidem, 336.

²²⁷ Ibidem, 336.

²²⁸ Ibidem, 372.

disciplines hetzelfde perspectief op kennisproductie hanteren, lijken zich geen epistemologische conflicten voor te doen.

In 'diagram 1' zijn de verhoudingen tussen de disciplines gevisualiseerd. Zoals in het figuur te zien is, vallen de disciplines in elkaar en vullen elkaar op deze manier aan. Het aller breedst zijn de bevindingen van Internationale Betrekkingen, die de sociaal-politieke context schetsen waarin de March tot stand is gekomen. Binnen deze context valt ook het digitale landschap dat door Nieuwe Media en Digitale Cultuur is onderzocht. Dit heeft steun geboden aan de *performances* op de dag zelf, wat door Podiumkunsten is onderzocht. Op deze manier hebben de disciplines ieder de March vanaf een andere afstand bekeken en inzichten toegevoegd om zo tot een groter geheel te komen.

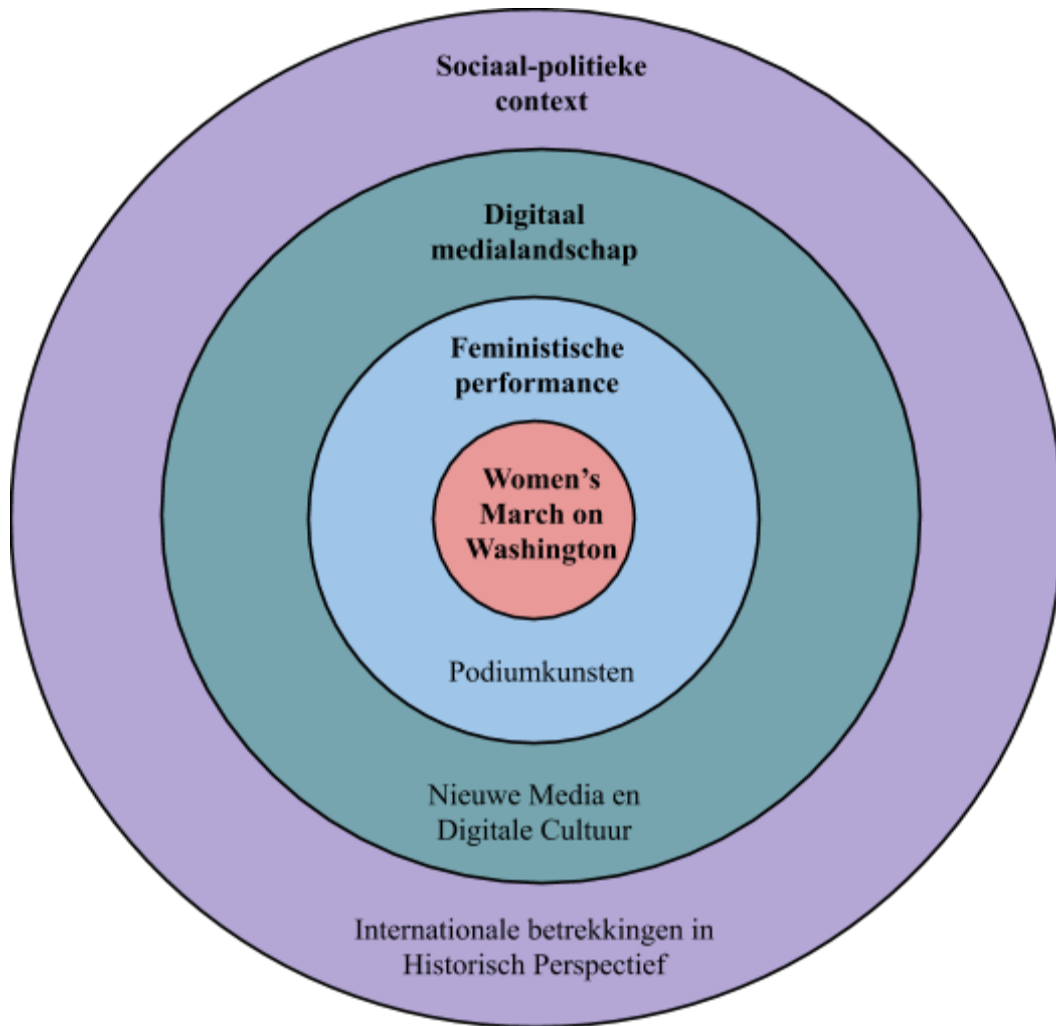

Diagram 1: relatie tussen de disciplinaire perspectieven

Activisme

De term 'activisme' wordt aangehaald door alle drie de disciplines en daarom is het van belang de verschillende opvattingen van de term te bespreken. Vanuit Internationale Betrekkingen wordt activisme gezien als een manier voor de burger om zich in te zetten voor sociale en politieke rechten. Dit hangt sterk samen met sociale bewegingen die zich op basis van hun collectieve identiteit verenigen. Nieuwe Media en Digitale Cultuur ziet het als een gericht burgerinitiatief dat een bepaald doel wil bereiken of onderwerp bespreekbaar wil maken. Podiumkunsten beschouwen activisme als een *performance*. Het kan hierbij worden gezien als een culturele interventie die de publieke ruimte intervenueert. Internationale Betrekkingen en Nieuwe Media

en Digitale Cultuur sluiten bij elkaar aan bij het definiëren van dit begrip. Podiumkunsten voegt de notie eraan toe dat het kan worden beschouwd als een *performance* dat intervenueert in de publieke ruimte. Door deze twee definities te integreren, met de techniek van ‘herdefiniëren’ van Repko en Szostak, komt men tot de volgende definitie: een stadsinterventie van een sociale beweging met een collectieve identiteit die een bepaald politiek doel wil bereiken óf onderwerp bespreekbaar wilt maken.

Tabel 1: Disciplinaire definities activisme

Activisme	IBHP	Nieuwe Media en Digitale Cultuur	Podiumkunsten
	Het inzetten voor sociale en politieke rechten, het hangt sterk samen met sociale bewegingen die zich op basis van collectieve identiteit verenigen	Gericht burgerinitiatief dat een politiek doel wil bereiken of een onderwerp bespreekbaar wil maken	Kan worden gezien als een performance. Een culturele interventie die het dagelijks leven verstoort.

Publieke ruimte

In alle hoofdstukken komt een variant van ‘publieke ruimte’ ter sprake. Hier moet echter een belangrijk onderscheid gemaakt worden. Vanuit Internationale Betrekkingen en Podiumkunsten wordt over de publieke ruimte gesproken als een gedeelde ruimte, bijvoorbeeld parken en wegen, die zich lenen tot allerlei alledaags gebruik. Deze plaatsen verlenen zich daardoor ook tot politieke uiting en worden vanuit de Podiumkunsten beschouwd als een podium voor culturele interventie. In het hoofdstuk over Nieuwe Media wordt een ander, alsnog vergelijkbaar concept gehanteerd, namelijk de *public sphere* zoals die is gedefinieerd door Jürgen Habermas. Het betreft hier niet de publieke ruimte an sich, maar een ideologisch beladen invulling hiervan. Habermas was van mening dat die discussies die in koffiehuisen plaatsvonden de potentie hadden om het democratisch leven te transformeren. Het concept *public sphere* schrijft daarmee meer betekenis toe aan een plaats en het soort interactie dat daar plaatsvindt dan het concept ‘publieke ruimte’. Waar *public sphere* direct een politieke invulling met een effect toeschrijft, laat ‘publieke ruimte’ de mogelijke toepassingen open. In de conclusie houden we daarom de

definitie van publieke ruimte vanuit Internationale Betrekkingen en Podiumkunsten aan. We gebruiken hier de techniek ‘organisation’ van Repko en Szostak.²²⁹ De *public sphere* zien wij in dit geval als een ideologische interpretatie van de publieke ruimte die naar meer verwijst dan enkel de directe omgeving. ‘Public’ verwijst hier namelijk ook naar het publiek dat zich in deze ruimte verzamelt en de cultuur die er in de ruimte heerst.

Tabel 2: Disciplinaire definities publieke ruimte

Publieke ruimte	IBHP	Nieuwe Media en Digitale Cultuur	Podiumkunsten
	Ruimte waar politiek verzet uitgevoerd kan worden en voor politieke en sociale rechten kan worden gedemonstreerd	De public sphere ligt tussen de privésfeer (werk en gezin) en de staatsfeer (overheid en regulatie). Hierdoor zou dit de perfecte plaats zijn voor vrij denken en vormen van publieke opinie.	Ruimte waar performances het dagelijks leven kunnen verstoren door middel van een culturele interventie.

Intersectionaliteit

De term ‘intersectionaliteit’ heeft in verschillende invullingen een net andere betekenis gekregen. Vanuit Internationale Betrekkingen wordt intersectionaliteit op een institutioneel niveau toegepast. Het gaat hier over politieke rechten en belangen, waarin groepen worden achtergesteld. In de Podiumkunsten wordt op een vergelijkbare manier gekeken naar het begrip. Ook hierin wordt intersectionaliteit al meegenomen in keuzeprocessen, bijvoorbeeld de vorming van een stad en hoe verschillende sociale en economische klassen moeten worden ingecalculeerd tijdens het maken van beleid. In het hoofdstuk van Nieuwe Media wordt gekeken naar de intersectionaliteit als de ideologie van de protestbeweging en hoe social media deze diversiteit aan stemmen ondersteund. In ieder hoofdstuk komt een ander aspect van intersectionaliteit naar voren, maar de essentie is in elke instantie hetzelfde. Daarom is hier de integratie techniek ‘herdefinitie’ gebruikt. Hierbij worden concepten aangepast in verschillende teksten en contexten

²²⁹ Repko en Szostak, *Interdisciplinary Research*, 383.

om een gemeenschappelijke betekenis naar voren te brengen.²³⁰ De overkoepelende definitie van intersectionaliteit zal zijn: een kader waarmee de kruispunten van verschillende identiteiten wordt belicht. Het centrale idee is dat identiteit niet eenduidig is, maar dat verschillende aspecten van iemands identiteit (bijvoorbeeld gender, ras of sociaal-economische klasse) overlappen en zo een specifieke ervaring binnen een maatschappij produceren die anders is dan de individuele identiteiten op zich.

Tabel 3: Disciplinaire definities intersectionaliteit

Intersectionaliteit	IBHP	Nieuwe Media en Digitale Cultuur	Podiumkunsten
	Sociale of politieke belangen, waarbij niet institutionele en niet-institutionele facetten elkaar kruisen, die in de historische context zijn gevormd	Een vorm van feminisme die focust op de manier waarop verschillende identiteiten en lagen van onderdrukking met elkaar overlappen en op die manier specifieke vormen van onderdrukking produceren.	Een kader voor het begrijpen en het ontwikkelen van initiatieven en beleid die gevormd zijn en werken met meerdere en kruisende sociale, fysieke, politieke en economische aspecten van levens van individuen, niet gelimiteerd tot gender.

Collectieve identiteit

Het begrip ‘collectieve identiteit’ zorgde voor onbegrip onder de disciplines. Bij Podiumkunsten viel de collectieve identiteit grotendeels samen met, de identiteit van de performers, dus de groep die vertegenwoordigd wordt, en/of het publiek. Collectieve identiteit is in het hoofdstuk van Nieuwe Media een omstreden fenomeen. Door de individualisering die onder anderen op social media naar voren komt, wordt er ook binnen protest minder waarde gehecht aan collectieve identiteiten en ligt de nadruk in de eerste plaats op het individu. Vanuit de Internationale Betrekkingen wordt collectieve identiteit voornamelijk gezien als iets dat ook sterk samenhangt met politieke belangen en interesses van een groep. Alle disciplines hebben getoond dat de collectieve identiteit in de Women’s March sterk samenhangt met individualiteit en

²³⁰ Ibidem, 373.

intersectionaliteit. Daarnaast gingen alle disciplines er vanuit dat de collectieve identiteiten van demonstranten ook tijdens het protest, of de *performance*, worden gevormd. Aangezien de definities van alle disciplines delen van deze aspecten omvatten, is hierop de techniek van ‘extensie’ toegepast. De nieuwe interdisciplinaire, definitie ziet collectieve identiteit als een gedeelde (politieke) zelfidentificatie van groepen, waarbij tegenwoordig individualisering en intersectionaliteit binnen de groepsidentiteit grotere rollen hebben gekregen.

Tabel 4: Disciplinaire definities collectieve identiteit

Collectieve identiteit	IBHP	Nieuwe Media en Digitale Cultuur	Podiumkunsten
	Gedeelde zelfidentificatie. Collectieve identiteit zou een kernelement van protest zijn, iets dat individuen tot protest aanzet en dat geconstrueerd is in de loop van collectieve actie.	Collectieve identiteit is een identiteit die wordt gedeeld door een groep personen gebaseerd op wat ze gemeen hebben. In het digitale tijdperk neemt deze een andere vorm aan dan vroeger. Nu is er veel meer ruimte voor individualiteit en intersecties binnen deze groepsidentiteit	<i>Performance</i> wordt gebruikt om identiteiten te bevestigen terwijl je tot een ander spreekt. Het gaat om een groep met gedeelde belangen. In dit geval gaat het over de identiteit van de vrouw en haar belangen.

4.3 Integratie van conflicterende inzichten

Het integreren van conflicterende disciplinaire inzichten omvat; zij worden gecombineerd, vermengd of verenigd. Het resultaat van integratie is alleen geldig voor een bepaald probleem en een bepaalde context. Het doel van dit proces is de creatieve vorming van iets nieuws, groter dan en anders dan de som van de delen: een *more comprehensive understanding*.²³¹

²³¹ Ibidem, 305.

Tabel 6: Herziene, geïntegreerde, interdisciplinaire definities

Activisme	Publieke ruimte	Mobiliseren	Intersectionaliteit	Collectieve identiteit
Een stadsinterventie van een sociale beweging met een collectieve identiteit die een bepaald politiek doel wil bereiken of onderwerp bespreekbaar wilt maken.	De gedeelde (stedelijke) ruimte, bijvoorbeeld parken en wegen, die zich lenen tot allerlei alledaags gebruik, waaronder politieke uiting.	Een politieke <i>performance</i> , waar men op elk moment ‘in en uit kan stappen’, zowel digitaal als ‘offline’ door zowel individuen als groepen	Een kader waarmee de kruispunten van verschillende identiteiten wordt belicht. Het centrale idee is dat identiteit niet eenduidig is, maar dat verschillende aspecten van iemands identiteit (bijvoorbeeld gender, ras of sociaal-economische klasse) overlappen en zo een specifieke ervaring binnen een maatschappij produceren die anders is dan de individuele identiteiten op zich.	Gedeelde (politieke) zelfidentificatie van groepen, waarbij tegenwoordig individualisering en intersectionaliteit binnen de groepsidentiteit grotere rollen hebben gekregen.

4.4 *Common ground* tussen concepten en theorieën

De *common ground* tussen de drie disciplines wordt geanalyseerd op verschillende niveaus. De disciplines worden op algemene wijze bekeken en er wordt ingegaan op de *common ground*. Repko en Szostak hebben alle disciplines ingedeeld en gebaseerd op kenmerken als concepten, fenomenen, theorieën en onderzoeksmethoden. Bij het schrijven van deze scriptie is er een *common ground* naar voren gekomen. Het creëren of ontdekken van een *common ground* omvat het wijzigen of herinterpreteren van disciplinaire elementen die in strijd zijn. *Common ground* is de gedeelde basis die bestaat tussen tegenstrijdige disciplinaire inzichten of theorieën en maakt integratie mogelijk.²³²

²³² Ibidem, 61.

4.5 *Common ground* bij het onderwerp: De Women's March

Binnen dit onderzoek zijn er een aantal raakvlakken tussen de disciplines die hier in kaart worden gebracht.

4.5.1 Collectieve identiteit in een tijd van individualisering

Te beginnen met het hoofdstuk van de Internationale Betrekkingen, hierin wordt ingegaan op de politieke context van de Women's March en het effect hiervan op de collectieve identiteit. De identiteit staat bij sociale bewegingen centraal in de verklaring van mobilisatie. De collectieve identiteit komt ook terug in het hoofdstuk over Nieuwe Media en Digitale Cultuur, maar dan met betrekking tot digitale identiteit. De collectieve identiteit komt zowel digitaal als plaatselijk tot stand. Op social media wordt het netwerk van relaties waarmee mensen hun collectieve identiteit opvoeren echter zichtbaar in de vorm van de connecties die gebruikers met elkaar aangaan. Deze visualisatie kan worden gebruikt om de vorming van collectieve identiteiten in kaart te brengen.

Ook de individualisering van activisme komt in beide hoofdstukken terug. Alhoewel snel wordt gezegd dat social media de individualisering van de maatschappij veroorzaken, kan dit vanuit deze disciplines niet worden beargumenteerd. We kunnen hoogstens vaststellen dat de opkomst van social media gelijktijdig plaats heeft gevonden met individualisering. Of social media deze verandering teweegbrengen of dat ze een weerspiegeling zijn van deze cultuur, wordt hierbij in het midden gelaten.

4.5.2 De podia voor activisme

De disciplinaire hoofdstukken bespreken verschillende platformen waarop activisme wordt opgevoerd. Vanuit de Podiumkunsten wordt onder andere gekeken naar de stad en het vrouwelijk lichaam als een platform voor politiek conflict. Deze platformen, in het bijzonder het vrouwelijk lichaam, zijn historisch beladen door de conflicten die zich hier in de loop der jaren hebben afgespeeld. Sociale media zijn, net als de stad, een platform voor activisten voor het verspreiden van politieke boodschappen. De sociale media geven vorm aan de mars zelf door de ideeën, teksten en foto's bloot te stellen aan een breder publiek, waarmee het geluid van de mars wordt versterkt. Online evenementen worden gemaakt en gepromoot om de samenwerkingen en

bijeenkomsten in de stad te bemiddelen. Deze functionaliteiten staan in dienst van het geluid dat plaatselijk verspreid wordt.

4.5.3 De publieke ruimtes als epicentrum van verandering

Ook de plaats van het protest is speelt een essentiële rol en wordt door Internationale Betrekkingen en Podiumkunsten besproken. Washington wordt vanuit Internationale Betrekkingen gezien als politiek brandpunt van de Verenigde Staten, wat de stad uitermate geschikt maakt om politieke belangen aan de kaak te stellen. Door de politieke context van de stad is er genoeg kritische massa om een demonstratie op poten te zetten. De stad wordt door de hoofdrichting Podiumkunsten geanalyseerd als podium. Feministen treden hier op in de publieke ruimte, namelijk bij het Witte Huis. Tijdens een protest is er sprake van een letterlijke verplaatsing van het vrouwelijk lichaam van de privésfeer naar de publieke sfeer. Ook in het hoofdstuk van Nieuwe Media wordt gebruik gemaakt van een specifieke conceptualisatie van de publieke sfeer, namelijk de *public sphere* zoals deze is gedefinieerd door Habermas. Alhoewel de *public sphere* vorm aanneemt in de publieke ruimte, is dit niet hetzelfde als publieke ruimte ansich. Habermas spreekt over de democratische functie van deze ruimte. Hij beschreef salons als een plaats voor discussie, een ruimte die zich leent voor het organiseren van politieke actie. Tijdens de Women's March werd de publieke ruimte niet zozeer gebruikt om te organiseren, maar om op te voeren.

4.6 *More comprehensive understanding* van de Women's March in Washington in 2017

Vanuit de Internationale Betrekkingen is de politieke context van de mars geschetst. Nieuwe Digitale Cultuur en Media hebben het digitale landschap van de sociale media rondom deze mars in kaart gebracht. Vanuit de Podiumkunsten is er gekeken naar de symboliek en de inzet van het vrouwelijke lichaam in publieke ruimte. De politieke omstandigheden tijdens de Women's March hebben invloed gehad op het ontstaan van deze beweging. Na de inauguratie van Donald Trump wilden vrouwen een tegenbeweging laten zien. Er was waarschijnlijk weinig tot geen aanleiding tot deze mars als de verkiezingen anders waren gelopen. Op deze manier hebben de

politieke omstandigheden een grote bijdrage geleverd aan het mobiliseren van het feministisch activisme tijdens de Women's March in 2017.

Om deze mars tot een succes te brengen was het nodig dat zoveel mogelijk mensen participeerden in de Women's March. De sociale media hebben hier een grote rol in gespeeld. Via de sociale media zijn de eerste ideeën voor de mars geopperd en door voldoende animo is er zodanig besloten om te protesteren tegenover de (impliciete) betekenis en gevolgen van de benoeming van Donald Trump. Ideeën voor de mars en initiatieven ontstaan op de sociale media en krijgen vorm door uitwisselingen van de verschillende gedachten van mensen. De sociale media speelden dus een belangrijke rol als we kijken naar hoe dit feministisch activisme in beweging is gebracht. Wellicht is het idee voor de Women's March indirect ontstaan op de sociale media door verschillende gedachten in dezelfde richting van feministen bij elkaar te brengen. Doordat deze feministen eenzelfde soort ideologie na wilden streven was het mogelijk om een Women's March neer te zetten waar een groot deel van de bevolking achter stond. De verzameling en inzet van vrouwelijke lichamen in de publieke ruimte was hierbij essentieel.

Jarenlang mochten vrouwenlichamen alleen in privésferen opereren. De positie en status van het vrouwelijk lichaam is door de jaren heen veranderd en komt nu veel vaker voor in de publieke sfeer. Tijdens de Women's March verplaatsten vrouwelijke lichamen zich van de privésfeer naar de publieke sfeer. Feministen eisten hun plek in de publieke ruimte op en namen, na de beruchte uitspraak van Donald Trump 'Grab 'em by the pussy', de controle over hun lichaam terug. Er vond een verzameling van vrouwelijke lichamen plaats die in openbare ruimte verschenen en bewogen waar de macht was gezeteld. Hiermee lieten zij verzet zien.

“My wish for you
is that you continue

continue to be who
and how you are
to astonish a mean world
with your acts of kindness

continue to allow humor
to lighten the burden
of your tender heart.”

- Maya Angelou, Continue

Conclusie en discussie

Het einde van het begin: doormarcheren

Dit interdisciplinaire onderzoek heeft getracht de Women's March van 2017 in Washington in kaart te brengen. Hiermee werd voornamelijk getracht aan te tonen hoe een dusdanig grote vorm van protest tot stand kwam en welke vorm(en) het protest heeft aangenomen. De directe aanleiding voor de Women's March was de verkiezing van Donald Trump. Alhoewel de March veel verschillende agendapunten had, was een van de hoofddoelen het aanklaarten van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Trump deed zijn seksistische uitspraken in een periode waarin de sociale ontevredenheid rondom genderongelijkheid toenam na een periode van postfeminisme.

Door het bredere bewustzijn rondom de genderproblematiek was men bereid om ontevredenheid om te zetten in directe actie, zowel online als in de publieke ruimte. Sociale media netwerken bemiddelden deze initiële daadkrachtigheid doordat gemotiveerde burgers elkaar via online netwerken konden zien en vinden. Hierdoor werd duidelijk dat er animo was voor een demonstratie, waarna deze met behulp van een Facebook-evenement op poten werd gezet. Deze digitale communicatie stond in dienst van de fysieke actie tijdens de demonstratie. Hier communiceerden activisten niet alleen met *tweets*, maar ook met hun lichaam. Door zichzelf massaal voor het Witte Huis te verzamelen, uitten de vrouwen hun zelfbeschikking. Deze was eerder door de denigrerende uitspraken van de presidentskandidaat aangevallen. De vrouwen deden dit door met hun lichaam, hun spandoeken en hun felroze Pussyhats bezit te nemen van de publieke ruimte, een plaats waar zij door de geschiedenis heen buiten waren gesloten. Waar vrouwen op de March hun collectieve geluid lieten horen, kregen ze op social media de kans om hun individuele belangen te uiten via de hashtag #WhyIMarch. Deze verhalen vulden elkaar aan, waardoor er een digitaal naslagwerk ontstond dat de duur van de demonstratie zelf zou overstijgen. Hiermee is de hoofdvraag van deze scriptie, te weten 'hoe werd feministisch activisme gemobiliseerd tijdens de Women's March van 2017 in Washington?' beantwoord.

Door dit onderzoek is kennis verworven over de totstandkoming van sociale bewegingen in de eenentwintigste eeuw. Hiermee bouwt het onderzoek voort op voorgaand onderzoek naar de ontwikkeling van activisme. Deze bevindingen kunnen relevant zijn voor de organisaties die in deze tijd politieke verandering teweeg willen brengen. De maatschappij is van dag tot dag nooit

dezelfde. Door het veranderende politieke klimaat en een veranderend medialandschap, vraagt ieder probleem om een maatgemaakte reactie en aanpak. Met dit onderzoek is een interdisciplinair beeld schetst van een van deze succesverhalen van hedendaags activisme.

De maatschappelijke impact van de mobilisatie was naast Washington ook te zien over de gehele Verenigde Staten en wereldwijd. Washington, als epicentrum van de March, was toonaangevend in de nationale en internationale Women's March beweging. De limitaties van dit onderzoek verschuilen zich in de 'plaatselijkheid'. Door andere 'Marches' te onderzoeken, kan worden beargumenteerd hoe de protestmarsen zich in verhouding tot elkaar hebben ontwikkeld, zowel nationaal als internationaal.

Ook is het 'verhaal' van de Women's March een verhaal dat nog steeds geschreven wordt. Donald Trump zijn eerste dag als president van de Verenigde Staten, 21 januari, was slechts het eind van het begin voor de Women's March. Na 2017 zijn er jaarlijks nieuwe demonstraties georganiseerd over de hele wereld. In dit onderzoek is enkel gekeken naar het eerste jaar van de Women's March met een focus op de organisatie en het evenement zelf. Om een volledig beeld van de beweging te schetsen, zou de ontwikkeling van de March over de jaren heen nader kunnen worden onderzocht.

Naast deze implicaties van tijd en plaats, is dit interdisciplinaire onderzoek gelimiteerd in haar disciplines. Bevindingen vanuit de Sociale Geografie en Planologie of Genderstudies hadden dit onderzoek kunnen aanvullen op het gebied met extra inzichten over de vorm en diversiteit van hedendaags feminisme en de rol van de stad in sociale bewegingen. Omdat de internationale betrekkingen, media- en kunstwetenschappen inherent interdisciplinair zijn, zijn deze *gender* en planologie vraagstukken nu door de eerder genoemde disciplines beantwoord. Het onderzoek zou extra kracht krijgen, wanneer deze inzichten worden geverifieerd vanuit de discipline expertise van Genderstudies en Sociale Geografie en Planologie.

Ondanks de beperkingen van dit onderzoek, zijn ook veel vragen omtrent de eerste Women's March in Washington beantwoord. Voor nu eindigt dit onderzoek hier, maar de vrouwenbeweging blijft doormarcheren.

Bibliografie

Literatuur inleiding

- Berry, Marie, en Erica Chenoweth. "Who made the Women's March?" In *The resistance. The dawn of the anti-Trump opposition movement*, 75-89. Oxford University Press, 2018.
- Einwohner, Rachel L., en Elle Rochford. "After the March. Using Instagram to perform and sustain the Women's March". *Sociological Forum* 34, nr. S1 (2019): 1090–1111. <https://doi.org/10.1111/socf.12542>.
- Jamieson, Amber, et al. "A Timeline of Donald Trump's Alleged Sexual Misconduct: Who, When and What." *The Guardian*, Guardian News and Media, 27 Oct. 2016, www.theguardian.com/us-news/2016/oct/13/list-of-donald-trump-sexual-misconduct-allegations.
- Khomami, Nadia. "Protests around World Show Solidarity with Women's March on Washington." *The Guardian*, Guardian News and Media, 21 Jan. 2017, www.theguardian.com/us-news/2017/jan/21/protests-around-world-show-solidarity-with-womens-march-on-washington.
- Nicolini, Kristine M., and Sara Steffes Hansen. "Framing the Women's March on Washington: Media Coverage and Organizational Messaging Alignment." *Public Relations Review* 44, no. 1 (2018): 1–10. <https://doi.org/10.1016/j.pubrev.2017.12.005>.
- NRC. '2019 als protestjaar: wereldwijd de straat op,' December 27, 2019. Geraadpleegd 16 februari 2020. <https://www.nrc.nl/nieuws/2019/12/27/2019-het-jaar-van-het-protest-a3983590>
- Stein, Perry. "The Woman Who Started the Women's March with a Facebook Post Reflects: 'It Was Mind-Boggling'." *The Washington Post*. WP Company, 31 januari 2017. <https://www.washingtonpost.com/news/local/wp/2017/01/31/the-woman-who-started-the-womens-march-with-a-facebook-post-reflects-it-was-mind-boggling/>

Literatuurlijst hoofdstuk 1: Internationale Betrekkingen in Historisch Perspectief

- Banet-Weiser, Sarah. *Empowered. Popular Feminism and Popular Misogyny*. Durham: Duke University Press, 2018.
- Berry, Marie, en Erica Chenoweth. “Who made the Women’s March?” In *The resistance. The dawn of the anti-Trump opposition movement*, 75-89. Oxford University Press, 2018.
- Bosi, Lorenzo, Marco Giugni, en Katrin Uba. “The consequences of social movements. Taking stock and looking forward”. In *The consequences of social movements*, 3–38. Cambridge: Cambridge University Press, 2016. <https://doi.org/10.1017/CBO9781316337790.001>.
- Dicker, Rory, en Alison Piepmeier. *Catching a Wave. Reclaiming Feminism for the 21st Century*. Boston: Northeastern University Press, 2016.
- Einwohner, Rachel L., en Elle Rochford. “After the March. Using Instagram to perform and sustain the Women’s March”. *Sociological Forum* 34, nr. S1 (2019): 1090–1111. <https://doi.org/10.1111/soef.12542>.
- Fisher, Dana R., Dawn M. Dow, en Rashawn Ray. “Intersectionality takes it to the streets: Mobilizing across diverse interests for the Women’s March”. *Science Advances* 3, nr. 9 (2017). <https://doi.org/10.1126/sciadv.aao1390>.
- Fraser, Nancy. “From redistribution to recognition? Dilemmas of justice in a ‘post-socialist’ age”. In *Feminism and politics*, onder redactie van Anne Philips, 430–60. Oxford: Oxford University Press, 1998.
- Koopmans, Ruud, en Jan Willem Duyvendak. “Sociale bewegingen en het primaat van de politiek”. In *Tussen verbeelding en macht. 25 jaar nieuwe sociale bewegingen in Nederland*, 11–38. Amsterdam: Sua Amsterdam, 1992.
- Meyer, David S., en Sidney Tarrow. “Introduction”. In *The resistance. The dawn of the anti-Trump opposition movement*. Oxford University Press, 2018.
- Nicholls, Walter J., en Justus Uitermark. *Cities and social movements. Immigrant rights activism in the US, France, and the Netherlands, 1970-2015*. John Wiley & Sons, Ltd., 2017. <https://doi.org/10.1002/9781118750612>.
- Osborne, Susan. *Feminism*. Harpenden, United Kingdom: Pocket Essentials, 2001.
- Ratliff, Thomas N., en Lori L. Hall. “Practicing the Art of Dissent: Toward a typology of protest activity in the United States”. *Humanity & Society* 38, nr. 3 (2014): 268–94. <https://doi.org/10.1177/0160597614537796>.

Den Hond, Marges, Van der Vegt

Roberts, Adam, en Timothy Garton Ash. *Civil resistance and power politics. The experience of non-violent action from Gandhi to the present*. Oxford: Oxford University Press, Incorporated, 2009.

<http://ebookcentral.proquest.com/lib/uunl/detail.action?docID=801080>.

Traister, Rebecca. *Good and mad. The revolutionary power of women's anger*. Simon & Schuster. New York, NY: Simon & Schuster, 2018.

Van Stekelenburg, Jacquélien. "Protest. Nog wel van deze tijd?!?" *Idee* 35, nr. 4 (2014): 6–13.

Walters, Margaret. *Feminism: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2005.

Whittier, Nancy. *Feminist generations. The persistence of the radical women's movement*. Philadelphia: Temple University Press, 1995.

Women's March on Washington. *Women's March on Washington Guiding Vision and Definition of Principles*, 2017.

<http://archive.org/details/WMWGuidingVisionDefinitionofPrinciples>.

Literatuurlijst hoofdstuk 2: Podiumkunsten

- BBC. “#WomensMarch against Donald Trump around the world.” BBC News. 22 januari 2017. <https://www.bbc.com/news/in-pictures-38703840>.
- Buikema, Rosemarie en Liedeke Plate. *Handboek Genderstudies: in Media, Kunst en Cultuur*. Bussum: Uitgeverij Coutinho, 2015.
- Butler, Judith. “Bodies in Alliance and the Politics of the Street”, een lezing uit 2011, z.d., 13. <https://transversal.at/transversal/1011/butler/en>
- Foster, Susan Leigh. “Choreographies of Protest”. *Theatre Journal* 55, nr. 3 (2003): 395–412. <https://doi.org/10.1353/tj.2003.0111>.
- Harvey, David. “THE RIGHT TO THE CITY”, z.d., 16. in *New Left Review* 53 (2008): 23-40. <https://davidharvey.org/media/righttothecity.pdf>
- Oberhauser, Ann M, Jennifer L Fluri, Risa Whitson, Sharlene Mollett, en The Feminist Geography Collective. “Feminist Spaces: Gender and Geography in a Global Context”. *Human Geography* 12, nr. 1 (2019): 4.
- PUSSYHAT PROJECT. “PUSSYHAT PROJECT.” Geraadpleegd op 8 april 2020. <https://www.pussyhatproject.com>.
- Uitermark, Justus, Walter Nicholls, en Maarten Loopmans. “Cities and Social Movements: Theorizing beyond the Right to the City”. *Environment and Planning A: Economy and Space* 44, nr. 11 (november 2012): 2546–54. <https://doi.org/10.1068/a44301>.
- Crockett, Emily. “Women’s March on Washington schedule: time, lineup, and what to expect”, Vox, als laatst geüpdatet op 19 januari, 2017, <https://www.vox.com/identities/2017/1/19/14323732/womens-march-washington-schedule-route-speakers-performers>
- Wark, Jayne. *Radical Gestures: Feminism and Performance Art in North America*, Montreal & Kingston: McGill-Queen’s University Press, 2006.
- Weiner, Samantha en Emma Jacobs. *Why I March: Images From the Women’s March Around the World*, New York: Abrams Image, 2017.
- Wrenn, Corey. “Pussy Grabs Back: Bestialized Sexual Politics and Intersectional Failure in Protest Posters for the 2017 Women’s March”. *Feminist Media Studies* 19, nr. 6 (18 augustus 2019): 803–21. <https://doi.org/10.1080/14680777.2018.1465107>.

Literatuurlijst hoofdstuk 3: Nieuwe Media en Digitale Cultuur

- Barassi, Veronica. *Activism on the Web Everyday Struggles against Digital Capitalism*. London: Routledge, 2017.
- Benkler, Yochai. *The Wealth of Networks: How Social Production Transforms Markets and Freedom*. New Haven, CT: Yale University Press, 2006.
- Bennett, W. Lance, en Alexandra Segerberg. "The logic of connective action: Digital media and the personalization of contentious politics." *Information, communication & society* 15, nr. 5 (2012): 739-768.
- Berry, Marie, en Erica Chenoweth. "Who made the Women's March?" In *The resistance. The dawn of the anti-Trump opposition movement*, 75-89. Oxford University Press, 2018.
- Bimber, B. "The Internet and Political Transformation: Populism, Community, and Accelerated Pluralism", *Polity* nr. 31 (1) (1998): 133-60.
- boyd, danah. "Social network sites as networked publics: Affordances, dynamics, and implications." In *A networked self*, edited by Zizi Papacharissi, 39-58. Routledge, New York, 2010.
- Bucher, Taina and Anne Helmond. "The Affordances of Social Media Platforms." In *The SAGE Handbook of Social Media*. Edited by Jean Burgess, Alice E. Marwick, and Thomas Poell, 233-253. London, SAGE publications, 2018.
- Carah, Nicholas, en P. Eric. Louw. *Media & Society: Production, Content & Participation*. Los Angeles: Sage, 2015.
- Dennis, James. *Beyond Slacktivism Political Participation on Social Media*. Cham: Palgrave Macmillan, 2019.
- Dijck, José van. "Facebook as a tool for producing sociality and connectivity." *Television & New Media* 13, ro. 2 (2012): 160-176.
- Dijck, José van, Thomas Poell, en Martijn de Waal. *De Platformsamenleving: Strijd Om Publieke Waarden in Een Online Wereld*. Amsterdam University Press, 2016.
- Einwohner, Rachel L., en Elle Rochford. "After the March. Using Instagram to perform and sustain the Women's March". *Sociological Forum* 34, nr. S1 (2019): 1090-1111. <https://doi.org/10.1111/socf.12542>.
- Fisher, Dana R. *American Resistance: From the Women's March to the Blue Wave*. Columbia University Press, 2019.

Den Hond, Marges, Van der Vegt

Gibson, James J. *The Ecological Approach to Visual Perception: Classic Edition*. New York, NY: Psychology Press, 1979.

Gillmor, Dan. *We the media: Grassroots journalism by the people, for the people*. Sebastopol, CA: O'Reilly Media, 2004.

Gladwell, Malcolm. "Small Change: Why the revolution will not be tweeted." *The New Yorker*, September 27, 2010.
<https://www.newyorker.com/magazine/2010/10/04/small-change-malcolm-gladwell>.

Habermas, Jurgen. *The structural transformation of the public Sphere. An inquiry into a category of bourgeois society*. Cambridge, MA: MIT Press, (1989) 1991.

Hinssen, Peter. "Life in the Digital City." *WIRED*. Conde Nast, 6 januari, 1995.
<https://www.wired.com/1995/06/digcity/>.

Humm, Maggie. "The Women's March on London: Judith Butler, John Berger, Virginia Woolf and Intersectionality." *Interdisciplinary Perspectives on Equality and Diversity* 3, nr. 1 (2017): 587-592.

Hutchby, Ian. "Technologies, texts and affordances." *Sociology* 35, nr. 2 (2001): 441-456.

Ito, Mizuko. "Introduction." In *Networked Publics*, edited by Kazys Varnelis, 1-14. Cambridge, MA: MIT Press, 2008.

Joyce, Mary. "Introduction: How To Think About Digital Activism." In *Digital Activism Decoded: the New Mechanics of Change*, edited by Mary Joyce, 1-14. New York, NY: International Debate Education Association, 2010.

Just, Sine Nørholm, en Sara Louise Muhr. "'Together we rise': Collaboration and contestation as narrative drivers of the Women's March." *Leadership* 15, nr. 2 (2019): 245-267.

Kellner, Douglas. "Habermas, the Public Sphere, and Democracy: A Critical Intervention", in *Perspectives on Habermas*. Edited by L. Hahn. Chicago: Open Court Press, 2000

Kitch, Carolyn. "'A living archive of modern protest': Memory-making in the Women's March", *Popular Communication* 16, nr. 2 (2018): 119-127, doi:10.1080/15405702.2017.1388383

Klandermans, Bert, Jacquélien van Stekelenburg, Marie-Louise Damen, Dunya van Troost, en Anouk van Leeuwen. 2014. "Mobilization Without Organization: The Case of Unaffiliated Demonstrators." *European Sociological Review* 30 (6): 702-716.

Lapowsky, Iessie. "The Women's March Defines Protest in the Facebook Age." *Wired*, 3 juni 2017, www.wired.com/2017/01/womens-march-defines-protest-facebook-age/.

- Lim, Merlyna en Mark E. Kann. "Politics: Deliberation, Mobilization, and Networked Practices of Agitation," In *Networked Publics*, edited by Kazys Varnelis, 77-108. Cambridge, MA: MIT Press, 2008.
- Meyer, David S. en Sidney Tarrow red. *The resistance. The dawn of the anti-Trump opposition movement*. Oxford University Press, 2018.
- Muhammad, Umair. *Confronting Injustice: Social Activism in the Age of Individualism*. United States: Haymarket Books, 2017.
- Negt, Oskar, and Alexander Kluge. *Public sphere and experience: Toward an analysis of the bourgeois and proletarian public sphere*. University of Minnesota Press, 1993.
- Rheingold, Howard. *The Virtual Community: Homesteading on the Electronic Frontier*. Cambridge, MA: MIT Press, 2000.
- Scholz, Trebor. "Infrastructure: Its Transformations and Effects on Digital Activism," In *Digital Activism Decoded: the New Mechanics of Change*, edited by Mary Joyce, 17-32. New York, NY: International Debate Education Association, 2010.
- Shirky, C. "Everyone is a media outlet." In *Here comes everybody: The power of organizing without organizations* (pp. 55-80). London en New York: Penguin, 2008.
- Stein, Perry. "The Woman Who Started the Women's March with a Facebook Post Reflects: 'It Was Mind-Boggling'." *The Washington Post*. WP Company, 31 januari 2017.
<https://www.washingtonpost.com/news/local/wp/2017/01/31/the-woman-who-started-the-womens-march-with-a-facebook-post-reflects-it-was-mind-boggling/>.
- Treem, Jeffrey W., en Paul M. Leonardi. "Social media use in organizations: Exploring the affordances of visibility, editability, persistence, and association." *Annals of the International Communication Association* 36, nr. 1 (2013): 143-189.
- Wellman, Barry. "Little boxes, glocalization, and networked individualism." Kyoto workshop on digital cities. Springer, Berlin, Heidelberg, 2001.

Literatuurlijst hoofdstuk 4: Integratie, *common ground* en een *more comprehensive understanding*

Long, Paul, and Tim Wall. *Media Studies: Texts, Production, Context*. New York: Routledge, 2012.

McKee, Alan. *Textual analysis: A beginner's guide*. London: Sage Publications, 2003.

Repko, Allen F. en Rick Szostak. *Interdisciplinary Research: Process and Theory*. Thousand Oaks: SAGE Publications Incorporated, 2016.

Bronvermeldingen afbeeldingen en citaten

Voorblad introductie

Lampert, Nicolas. “Angela Davis 1,459 Days of Resistance”. Justseeds. Geraadpleegd 8 april 2020. <https://justseeds.org/graphic/angela-davis-1459-days-of-resistance/>.

Schneider, Howard. “National Archives removes exhibit that altered images of Women’s March”. Reuters, 18 januari 2020. Geraadpleegd 8 april 2020. <https://de.reuters.com/article/us-usa-trump-archives-idUSKBN1ZH0MC>.

Voorblad hoofdstuk 1: Internationale Betrekkingen in Historisch Perspectief

Garfield, Leanna. “17 photos that chronicle America’s iconic history of activism”. Business Insider, 12 februari 2017. Geraadpleegd 8 april 2020. <https://www.businessinsider.in/17-photos-that-chronicle-americas-iconic-history-of-activism/articleshow/57113923.cms>.

Sarsour, Linda. “Speech at the Women’s March On Washington – Jan. 21, 2017”. Iowa State University Archives of Women’s Political Communication, 17 januari 2017. Geraadpleegd 8 april 2020. <https://awpc.cattcenter.iastate.edu/2018/09/27/speech-at-the-womens-march-on-washington-jan-21-2017/>.

Voorblad hoofdstuk 2: Podiumkunsten

Genius. “P!nk (Ft. Indigo Girls) – Dear Mr. President”. Geraadpleegd 8 april 2020. <https://genius.com/P-nk-dear-mr-president-lyrics>.

The Nation. “How Trump Brought Feminism Back With a Vengeance”, 18 januari 2018. Geraadpleegd 8 april 2020. <https://www.thenation.com/article/archive/how-trump-brought-feminism-back-with-a-vengeance/>.

Voorblad hoofdstuk 3: Nieuwe Media en Digitale Cultuur voorblad

Badalge, Keshia Naurana. “Our phones make us feel like activists, but they’re actually turning us into bystanders”. Quartz, 25 mei 2017. Geraadpleegd 8 april 2020. <https://qz.com/991167/our-phones-make-us-feel-like-social-media-activists-but-theyre-actually-turning-us-into-bystanders/>.

Bruk, Diana. "Here's the Full Transcript Of Gloria Steinem's Historic Women's March Speech". ELLE, 21 januari 2020. Geraadpleegd 8 april 2020.
<https://www.elle.com/culture/news/a42331/gloria-steinem-womens-march-speech/>.

Voorblad hoofdstuk 4: integratie, common ground en een more comprehensive understanding

Genius. "The 1975 – Love It If We Made It Lyrics". Geraadpleegd 8 april 2020.
<https://genius.com/The-1975-love-it-if-we-made-it-lyrics>.

Schultz, Jeremy. "Pictures of the year: Protests". Reuters, 1 december 2017. Geraadpleegd 8 april.
<https://www.reuters.com/news/picture/pictures-of-the-year-protests-idUSRTX3KQU0>.

Voorblad hoofdstuk 5: conclusie

Goodreads. "A quote by Maya Angelou". Geraadpleegd 8 april 2020.
<https://www.goodreads.com/quotes/945672-my-wish-for-you-is-that-you-continue-continue-to>.

Vink, Ars. "Vooral Amerikaanse vrouwen hebben schoon genoeg van Trump". Welingerichte Kringen, 27 november 2019. Geraadpleegd 8 april 2020.
<https://www.welingerichtekringen.nl/geen-categorie/1290548/vooral-amerikaanse-vrouwen-hebben-schoon-genoege-van-trump.html>.